

RAPORT
z działalności edukacyjnej
LASÓW PAŃSTWOWYCH
w 2010 roku

**Aneks: Ścieżki przyrodniczo-leśne
w edukacji społeczeństwa**

Warszawa 2011

Raport opracowano na podstawie sprawozdań
z 17 regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych,
Centrum Informacyjnego Lasów Państwowych,
Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie
i Leśnego Banku Genów Kostrzyca

Autor opracowania:
Tadeusz Chrzanowski,
członek Zespołu ds. wspomaganie merytorycznego
w zakresie edukacji leśnej społeczeństwa
w Lasach Państwowych

Opracowanie graficzne i przygotowanie do druku:
SAR „Pomorze” - Marek Abramowicz
Bydgoszcz

Nakład: 700 egz.

ISBN 978-83-88245-76-3

**Państwowe
Gospodarstwo Leśne
LASY PAŃSTWOWE
Dyrekcja Generalna
Lasów Państwowych
w Warszawie**

RAPORT
z działalności edukacyjnej
LASÓW PAŃSTWOWYCH
w 2010 roku

**Aneks: Ścieżki przyrodniczo-leśne
w edukacji społeczeństwa**

Warszawa 2011

SPIS TREŚCI

I.	WSTĘP.....	5
II.	DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA LASÓW PAŃSTWOWYCH w 2010 roku	6
1.	Obiekty edukacji leśnej	6
2.	Formy edukacji leśnej i frekwencja	6
3.	Współpraca w edukacji	9
4.	Pracownicy Lasów Państwowych w edukacji leśnej społeczeństwa	10
5.	Nadleśnictwo edukacyjne roku 2010	11
6.	Inne jednostki Lasów Państwowych w edukacji leśnej społeczeństwa	12
6.1.	Regionalna dyrekcja Lasów Państwowych	12
6.2.	Centrum Informacyjne Lasów Państwowych	12
6.3.	Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie	14
6.4.	Leśny Bank Genów Kostrzyca	14
III.	DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA LEŚNYCH KOMPLEKSÓW PROMOCYJNYCH (LKP) w 2010 roku	15
1.	Obiekty edukacji leśnej w Leśnych Kompleksach Promocyjnych	15
2.	Formy edukacji leśnej i frekwencja w Leśnych Kompleksach Promocyjnych	15
3.	Współpraca i kadra Leśnych Kompleksów Promocyjnych w edukacji leśnej społeczeństwa	16
IV.	FINANSOWANIE EDUKACJI LEŚNEJ w 2010 roku	18
1.	Wydatki Lasów Państwowych na edukację leśną społeczeństwa	18
2.	Wydatki Leśnych Kompleksów Promocyjnych na edukację leśną społeczeństwa	18
V.	PODSUMOWANIE	20
	TABELE DANYCH	22
	ANEKS - Ścieżki przyrodniczo-leśne w edukacji społeczeństwa	39
	ADRESY DYREKCJI LASÓW PAŃSTWOWYCH	47

I. WSTĘP

Edukacja leśna społeczeństwa jest jednym z ważnych zadań realizowanych przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe. Zadanie to wynika z przyjętych w 1997 r. przez polski Rząd założeń „Polityki Leśnej Państwa” oraz „Kierunków rozwoju edukacji leśnej społeczeństwa...” wprowadzonych do praktyki Zarządzeniem nr 57 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z 9 maja 2003 roku.

Edukacja leśna społeczeństwa prowadzona przez Lasy Państwowe ma na celu upowszechnianie w społeczeństwie wiedzy o środowisku leśnym i zrównoważonej gospodarce leśnej, podnoszenie świadomości w zakresie racjonalnego i odpowiedzialnego korzystania z darów lasu oraz budowanie zaufania społecznego do działalności zawodowej leśników.

Wspomniane zarządzenie nr 57 wprowadziło do praktyki zawodowej, począwszy od 2004 r., dokument zatytułowany „Program edukacji leśnej społeczeństwa w nadleśnictwie”. Nadaje on działalności edukacyjnej charakter planowy i zobowiązuje jednostki organizacyjne Lasów Państwowych do corocznej sprawozdawczości będącej źródłem danych do niniejszego raportu. Raport wykonano na podstawie sprawozdań za 2010 rok sporządzonych w 17 regionalnych dyrekcjach Lasów Państwowych (zawierających dane z 430 nadleśnictw, 19 Leśnych Kompleksów Promocyjnych i 10 biur RDLP), Centrum Informacyjnym Lasów Państwowych, Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie i Leśnym Banku Genów Kostrzyca.

Niniejszy raport jest siódmym tego typu opracowaniem, pierwsze wykonano za 2004 rok. Zawartość merytoryczna kolejnych edycji raportu była stopniowo wzbogacana, dotyczy to przede wszystkim oddzielnej oceny działalności edukacyjnej Leśnych Kompleksów Promocyjnych i zestawienia wydatków Lasów Państwowych na edukację społeczeństwa.

Raport nie jest rankingiem, ani klasyfikacją jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych. Jego celem jest pokazanie skali przedsięwzięcia, bogatej i różnorodnej infrastruktury edukacyjnej, sporych nakładów finansowych, a przede wszystkim starań, trudu i wysiłku podejmowanych przez pracowników Lasów Państwowych na rzecz udostępnienia lasów i edukacji polskiego społeczeństwa.

II. DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA LASÓW PAŃSTWOWYCH w 2010 roku

1. Obiekty edukacji leśnej

Lasy Państwowe w edukacji leśnej społeczeństwa wykorzystywały w 2010 r. blisko 5,8 tys. różnorodnych obiektów (tabela 1 na końcu opracowania). Są to ośrodki edukacji przyrodniczo-leśnej (46 obiektów), wybudowane od podstaw w ostatnich kilkunastu latach, bądź – częściej – wyremontowane i adaptowane na potrzeby edukacji dawne osady leśne, w całości lub wybrane pomieszczenia. Są to również 243 izby edukacji leśnej, które funkcjonują zarówno jako pojedyncze pomieszczenia w siedzibie nadleśnictwa, leśnictwa, bądź dawnego budynku gospodarczego, jak i osobne, wolno stojące obiekty. Dużą popularnością cieszą się wiaty edukacyjne. Jest tych obiektów 480 i w ciągu ostatnich pięciu lat ich liczba uległa podwojeniu. Wiaty budowane na wolnym powietrzu, drewniane, z ławkami i stołami, zadaszone, przystosowane do prowadzenia zajęć zazwyczaj z jedną klasą szkolną, są wykorzystywane również w turystyce.

Obiektem najchętniej odwiedzanym przez odbiorców edukacji przyrodniczej są leśne ścieżki edukacyjne, zwane też dydaktycznymi lub poznawczymi. Są to trasy o długości przeważnie 2-4 km, wiodące przez tereny leśne, z kilkoma czasem kilkunastoma przystankami tematycznymi, o bardzo różnorodnym zagospodarowaniu. Ścieżki edukacyjne w Lasach Państwowych tworzone są na większą skalę od 1994 r., kiedy to powołano pierwsze Leśne Kompleksy Promocyjne. Obecnie, praktycznie wszystkie nadleśnictwa Lasów Państwowych mają jedną, niekiedy więcej tras dydaktycznych. Na koniec 2010 r. wykazano w sprawozdaniach ogółem 910 ścieżek przypadających na 430 nadleśnictw. Największe ich zagęszczenie występuje na terenie regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych w Łodzi, Krośnie, Katowicach i Białymstoku (tabela 2).

W działalności edukacyjnej nadleśnictw często wykorzystywane są obiekty bezpośrednio związane z gospodarką leśną, w tym 342 szkoły leśne, 591 wybranych drzewostanów np. nasiennych, zachowawczych, bądź szczególnie interesujących ze względu na bogactwo przyrodnicze. Ważne funkcje edukacyjne pełnią również obiekty niezwiązane z gospodarką leśną, a już z samej swej istoty posiadające walory dydaktyczne, jak rezerваты przyrody (ponad 700 obiektów) oraz dobra kultury i tradycji regionu (blisko 390 obiektów) rozsianych na terenach leśnych całej Polski.

2. Formy edukacji leśnej i frekwencja

W działalności edukacyjnej Lasów Państwowych znajduje zastosowanie wiele form: lekcje (zajęcia) tere-

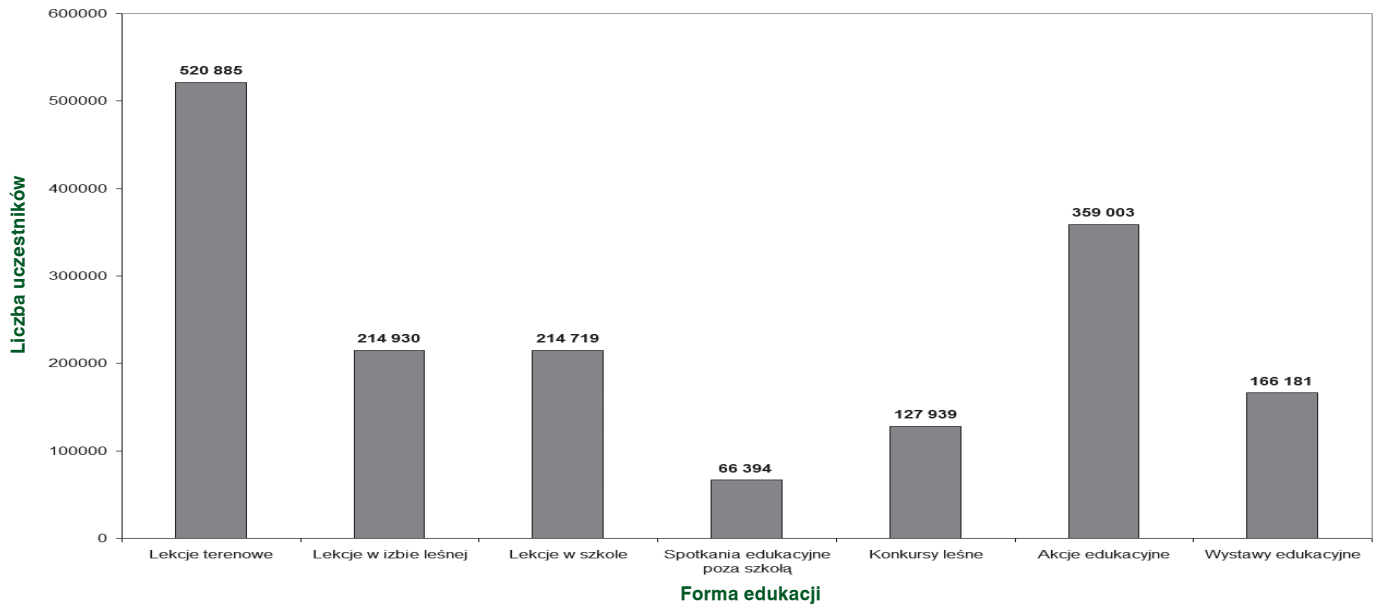
nowe, zajęcia w izbie leśnej, lekcje w szkole, konkursy, akcje edukacyjne, wystawy (wykres 1). Imponująco przedstawia się ogólna liczba uczestników wszystkich form edukacji leśnej. W 2010 r. wyniosła ona blisko 1,7 mln, w tym najwięcej było dzieci i młodzieży ze szkół podstawowych (w wieku 7-12 lat) oraz dorosłych (powyżej 18 lat) i młodzieży gimnazjalnej, co graficznie pokazano na wykresie 2. Najbardziej popularną formą edukacji leśnej są zajęcia terenowe i wycieczki po lesie z przewodnikiem. W tym przypadku od leśnika-przewodnika wymagana jest nie tylko wiedza merytoryczna, ale również umiejętności pedagogiczne. Lekcje prowadzone są z wykorzystaniem terenowych obiektów edukacyjnych, w tym najczęściej ścieżki dydaktycznej i wybranych powierzchni, takich jak: szkoła leśna, ciekawy drzewostan czy rezerwat przyrody. W 2010 r. przeprowadzono w Lasach Państwowych blisko 14 tys. lekcji terenowych i wycieczek z przewodnikiem i uczestniczyło w nich ponad 520 tys. osób (tabela 3 na końcu opracowania).

Z danych liczbowych wynika, że jedno nadleśnictwo w Polsce przeprowadziło w 2010 r. średnio 32 lekcje terenowe (tabela 4.1). Dane te są jednak zróżnicowane regionalnie. Najwięcej takich zajęć odnotowano w nadleśnictwach RDLP w Gdańsku (57), Białymstoku (48) i Poznaniu (48) – patrz wykres 3. Przeciętna frekwencja na zajęciach terenowych wahała się w granicach od 26 (Lublin) do 45 osób (Radom i Wrocław).

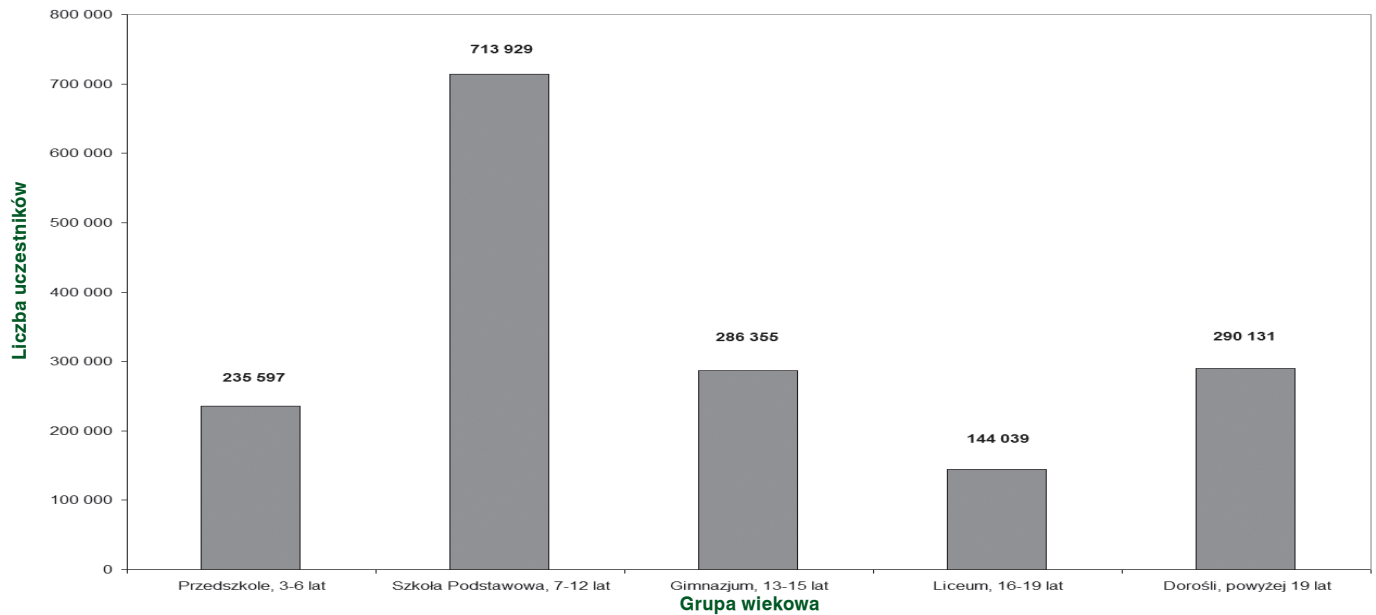
W sprawozdaniach z działalności edukacyjnej nadleśnictw za lata 2006-2010 wyróżnia się „lekcje w izbie leśnej”. Ta forma edukacji zyskuje na znaczeniu. W ostatnich kilku latach obserwowany był dynamiczny przyrost liczby izb leśnych urządzanych w nadleśnictwach i przystosowanych do prowadzenia zajęć. W 2006 r. funkcjonowało w Lasach Państwowych 201 takich obiektów i odbyło się w nich blisko 4,9 tys. lekcji, w których uczestniczyło ogółem ponad 166 tys. osób. W 2010 r. było izb już 243 i odbyło się w nich 6,7 tys. zajęć dla blisko 215 tys. osób (tabela 4.1). Najwięcej zajęć w izbach leśnych przeprowadzono w nadleśnictwach RDLP w Katowicach (przeciętnie 46 na jedno nadleśnictwo) i Szczecinie (23) – patrz wykres 4. Dane te w dużej mierze są skorelowane z liczbą istniejących na terenie wymienionych dyrekcji izb leśnych (tabela 2).

Kolejną ważną formą edukacji leśnej są zajęcia prowadzone przez leśników w szkołach. Najczęściej są to lekcje przyrody, środowiska, bądź biologii o tematyce leśnej np. z zakresu ochrony przeciwpożarowej lasu, ochrony przyrody, gospodarowania zasobami leśnymi Polski i świata. Niekiedy, na lekcjach wychowawczych leśnicy mówią o swoim zawodzie i pracy leśniczego.

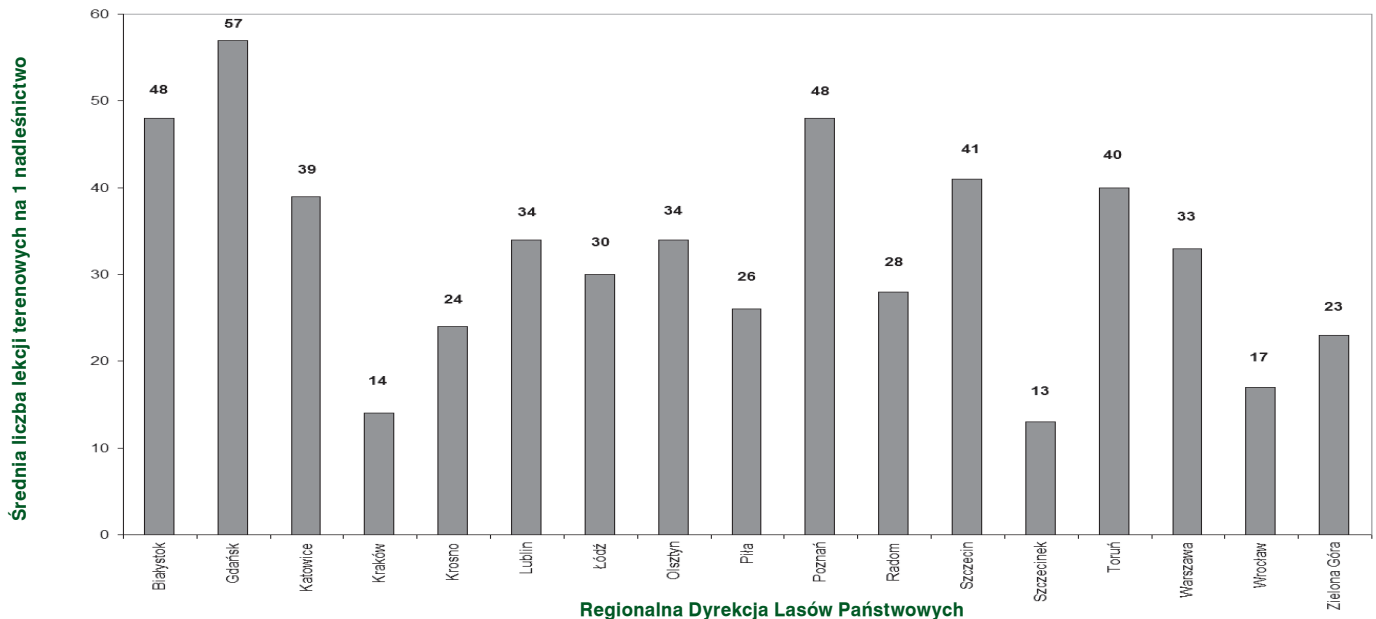
Wykres 1. Formy edukacji i frekwencja w Lasach Państwowych w 2010 roku

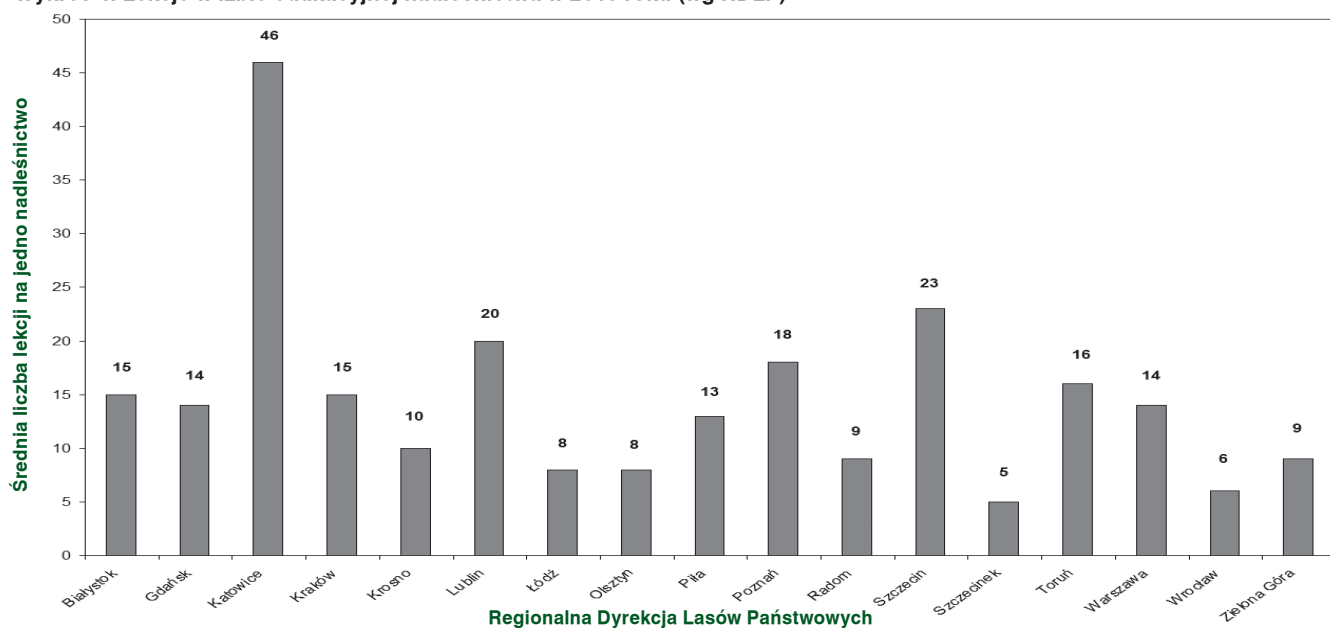
Wykres 2. Uczestnicy edukacji leśnej w Lasach Państwowych w 2010 roku (wg grup wiekowych)

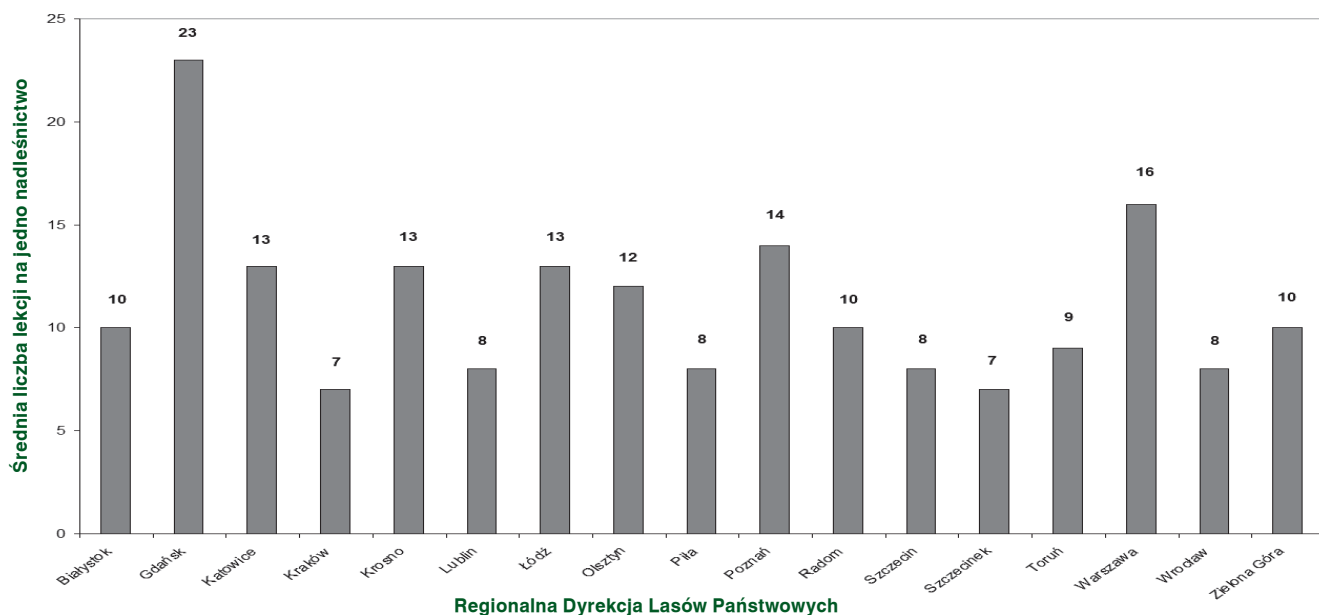
Wykres 3. Lekcje (zajęcia) terenowe w nadleśnictwach w 2010 roku (wg RDLP)

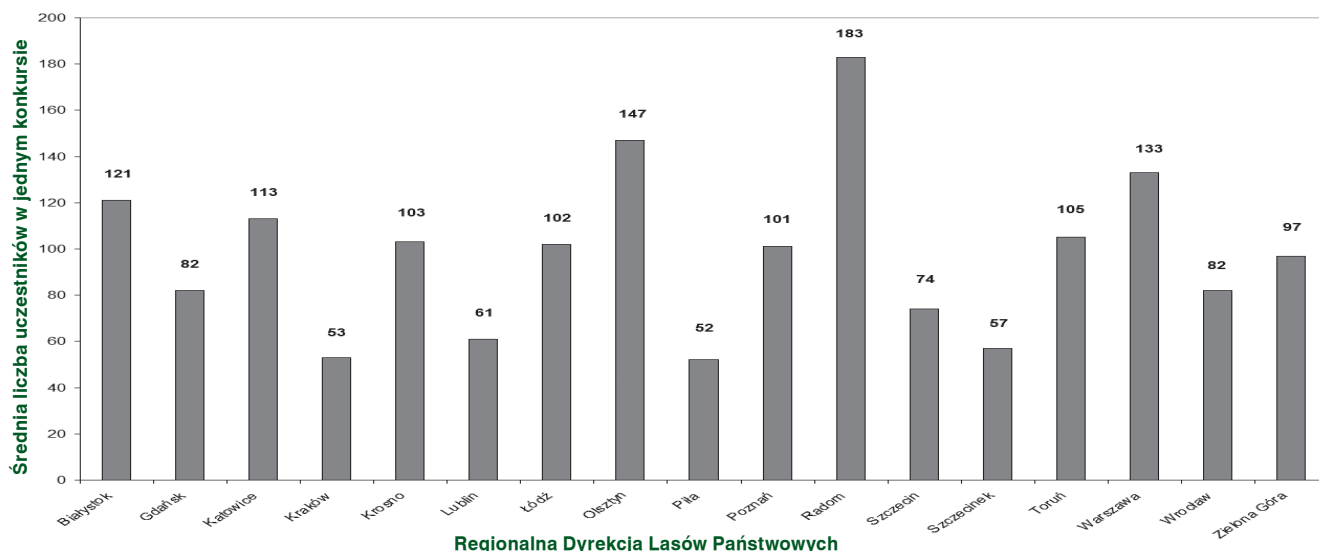
Wykres 4. Lekcje w izbie edukacyjnej nadleśnictwa w 2010 roku (wg RDLP)

Wykres 5. Lekcje w szkole przeprowadzone przez pracowników nadleśnictw w 2010 roku (wg RDLP)

Wykres 6. Frekwencja w konkursach (plastycznych, wiedzy leśnej) organizowanych przez nadleśnictwa w 2010 roku (wg RDLP)

W skali całego kraju, w 2010 r., leśnicy przeprowadzili w szkołach 4,6 tys. lekcji. Najwięcej w szkołach podstawowych i gimnazjach. Uczestniczyło w nich blisko 215 tys. uczniów. Ta forma edukacji jest najbardziej popularna na terenie RDLP w Gdańsku, Warszawie i Poznaniu (wykres 5).

Część wystąpień i prelekcji leśników odbywa się na festynach, imprezach edukacyjnych, jak również na forum samorządowym, na zebraniach wiejskich, na spotkaniach towarzystw i różnych organizacji społecznych. W 2010 r. wykazano 1,6 tys. takich wystąpień, a uczestniczyło w nich łącznie 66,4 tys. osób (tabela 4.2). Wśród uczestników tej formy edukacji znaczący udział (35%) mają osoby dorosłe.

Leśne konkursy plastyczne, fotograficzne, literackie, czy wiedzy przyrodniczo-leśnej cieszą się dużym zainteresowaniem dzieci i młodzieży w wieku szkolnym oraz ich nauczycieli i wychowawców. Dodatkowym magnesem przyciągającym uczestników do tej formy edukacji są nagrody fundowane przez nadleśnictwa lub Fundusze Ochrony Środowiska i innych sponsorów. Są to najczęściej nagrody książkowe, ale czasem również grupowe wyjazdy z leśnikiem na leśną ścieżkę dydaktyczną. W 2010 r. nadleśnictwa przeprowadziły ogółem 1314 konkursów (tabela 4.2), w których udział wzięło blisko 128 tys. osób, głównie uczniów szkół podstawowych (56% uczestników). Z danych zawartych w sprawozdaniach wynika, że nadleśnictwa organizowały od dwóch do czterech konkursów w ciągu roku, przy czym najczęściej ich odbyło się w nadleśnictwach RDLP w Białymstoku, Katowicach i Krakowie. Największą frekwencją cieszyły się natomiast konkursy organizowane na terenie RDLP w Radomiu, Olsztynie i Warszawie (wykres 6).

Do masowych form edukacji leśnej, czy ogólnie mówiąc – ekologicznej, z ważnymi akcentami wychowawczymi należą różnego rodzaju akcje i imprezy edukacyjne organizowane na terenach leśnych. Wymienić tu można: Dzień Ziemi, Święto Niezapominajki, Sprzątanie Świata (i lasu), Dni Lasu, Święto Drzewa, zimowe dokarmianie zwierząt itp. W 2010 r. nadleśnictwa organizowały, bądź współorganizowały ponad 2,3 tys. takich akcji i imprez, w których uczestniczyło ogółem blisko 360 tys. osób (tabela 4.3). Przeciętnie na jedno nadleśnictwo w kraju przypadało sześć akcji edukacyjnych, chociaż nadleśnictwa RDLP w Olsztynie – zorganizowały ich średnio po osiem.

Efektom konkursów plastycznych i fotograficznych organizowanych przez jednostki Lasów Państwowych są niekiedy wystawy nagrodzonych prac. Ponadto, jednostki te również same organizują, bądź wypożyczają wystawy przyrodnicze udostępniane później do zwiedzania społeczeństwu. Ośrodki i izby edukacji leśnej część pomieszczeń przeznaczają na wystawy stałe, np. ekspozycji i fotografii, a część na wystawy czasowe, tematyczne, okolicznościowe. Łącznie w 2010 r. nadleśnictwa zorganizowały 586 wystaw, które zwiedziło ponad 166 tys. osób (tabela 4.3). Najwyższą frekwencję odnotowano na wystawach na terenie RDLP w Szczecinie, Katowicach i Gdańsku.

Pracownicy Lasów Państwowych wielokrotnie angażują się w działalność edukacyjną, którą trudno zaliczyć do powyżej wyliczonych form. Są to np. konsultacje (również w terenie) i udostępnianie materiałów przy pisaniu prac magisterskich i doktorskich, referatów, sprawozdań, raportów. W skali kraju są to setki zdarzeń i kilka tysięcy osób uzyskujących kompetentną informację od leśników. Kolejną formą edukacji zaliczoną w sprawozdaniach do kategorii „inne” jest obsługa własnych stoisk promocyjnych i edukacyjnych Lasów Państwowych na imprezach targowych, festynach, dużych wystawach interdyscyplinarnych itp. Trudno w tym przypadku dokładniej ocenić frekwencję i udział grup wiekowych, jak również faktyczne efekty edukacyjne. Imprezy takie odwiedzane są na ogół przez tysiące, a nawet dziesiątki tysięcy osób. Z szacunkowych danych wynika, że w tego typu działaniach edukacyjnych Lasów Państwowych uczestniczyło w 2010 r. ponad 1,1 mln osób (tabela 4.3). W liczbie tej znajduje się grupa, co najmniej kilkunastu tysięcy uczestników konkursów organizowanych na stronach internetowych Lasów Państwowych.

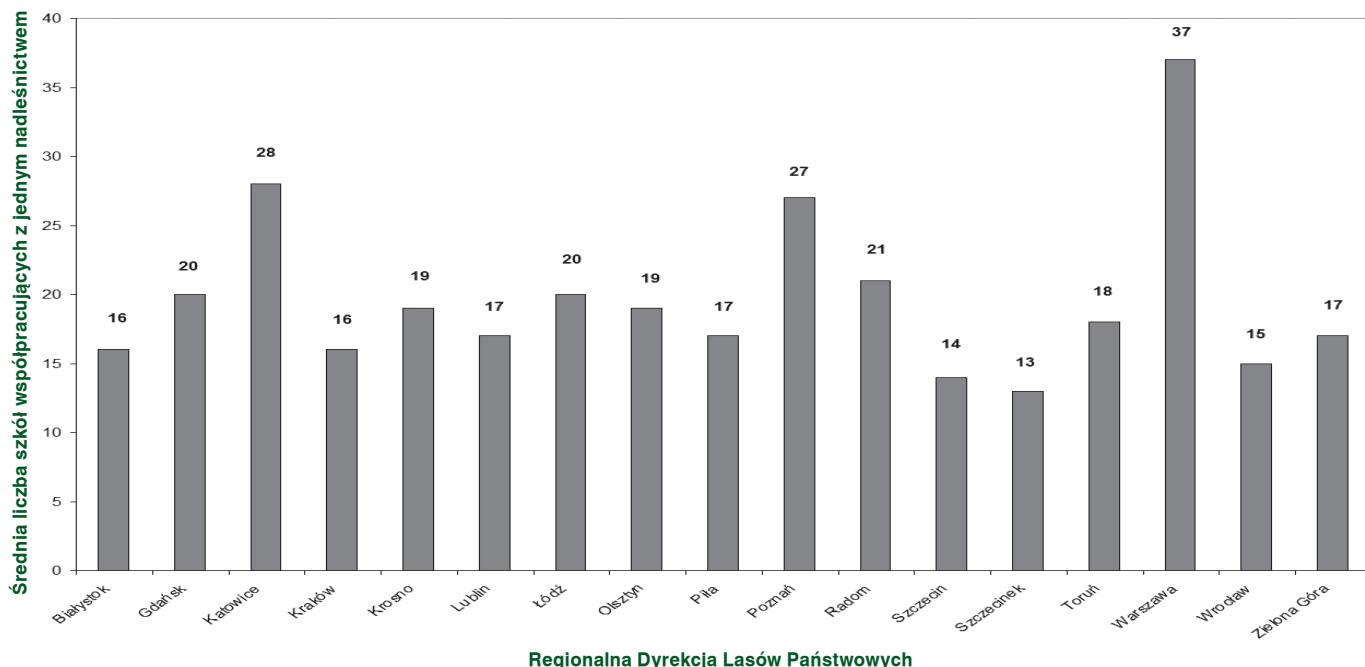
3. Współpraca w edukacji

Działalność edukacyjna Lasów Państwowych w dużej mierze opiera się na współpracy z podmiotami, dla których edukacja jest zadaniem statutowym o pierwszorzędym znaczeniu. Są to przede wszystkim szkoły wszystkich poziomów nauczania, ale również ośrodki edukacji ekologicznej, parki narodowe i krajobrazowe, domy kultury i muzea, kościoły, jednostki samorządowe, organizacje pozarządowe, jak również media: prasa, radio i telewizja.

Szkoły i środowisko nauczycielskie są naturalnym partnerem w działalności edukacyjnej Lasów Państwowych. Oferta przygotowana przez nadleśnictwa, często przy udziale nauczycieli, trafia tu na podatny grunt i wprost w zapotrzebowanie szkół realizujących edukację formalną, szczególnie w zakresie przedmiotów przyrodniczych. W 2010 r. nadleśnictwa współpracowały w całym kraju z ponad 8,3 tys. szkół, podejmując blisko 10,8 tys. wspólnych przedsięwzięć (konkursów, wycieczek do lasu, akcji sprzątania lasu, sadzenia drzewek, dokarmiania zwierząt itp.). Statystycznie, każde nadleśnictwo w kraju współpracowało z 19 szkołami (tabela 5.1), przy czym najczęściej szkół dociera do nadleśnictw zlokalizowanych przy dużych aglomeracjach miejskich: Warszawy – 37 szkół na jedno nadleśnictwo, Katowic – 28, Poznania – 27 (wykres 7).

Z danych zamieszczonych w sprawozdaniach (tabela 5.1 i 5.2) wynika, że zdecydowana większość nadleśnictw współpracuje z ośrodkami edukacji ekologicznej, parkami krajobrazowymi i narodowymi. W tym przypadku mamy często do czynienia z sytuacją, kiedy kilka nadleśnictw współpracuje z tym samym podmiotem, co w praktyce przyczynia się do zwielokrotnienia efektu edukacyjnego. Sytuacja ta dotyczy również współpracy z organizacjami pozarządowymi o profilu ekologicznym, do których zalicza się m.in. Komitet Ochrony Orłów, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Towarzystwo Przyjaciół Lasu, czy Klub Przyrodników.

Wykres 7. Współpraca nadleśnictw ze szkołami w 2010 roku (wg RDLP)

Duże znaczenie w popularyzacji działalności edukacyjnej Lasów Państwowych mają media: prasa, radio i telewizja. „Wspólne przedsięwzięcia” z mediami to przede wszystkim komunikaty i artykuły prasowe oraz programy radiowe i telewizyjne.

Leśnicy współpracują z kościołami. Najczęściej są to informacje i komunikaty podawane przez duchowieństwo – księża, siostry zakonne, katechetów – o zagrożeniach pożarowych lasów, w tym o szkodliwości wypalania traw, ale również są to spotkania z leśnikami przy okazji pozyskiwania stroiszu, czy świątecznej choinki. Utrwaloną tradycją jest uczestnictwo osób duchownych w leśnych uroczystościach rocznicowych i poświęceniu nowych obiektów.

Las Państwowy znajdują partnerów do działań edukacyjnych w lokalnym samorządzie. W 2010 r. nadleśnictwa wykazały ponad tysiąc jednostek samorządowych współpracujących z leśnikami w edukacji ekologicznej społeczeństwa. Wspólne cele łączą leśników również z jednostkami Straży Pożarnej. Praktycznie każde nadleśnictwo w kraju podejmuje wspólne działania edukacyjne i wychowawcze ze strażakami Państwowej bądź Ochotniczej Straży Pożarnej.

4. Pracownicy Lasów Państwowych w edukacji leśnej społeczeństwa

Dobrze widoczna obecność Lasów Państwowych w nieformalnej edukacji przyrodniczej społeczeństwa jest możliwa dzięki powszechnemu zaangażowaniu leśników w tę działalność. W 2010 roku ponad 7,5 tys. leśników poświęciło część czasu swojej pracy na edukację osób zainteresowanych lasem i leśnictwem, czy to na terenie nadleśnictwa, na zaproszenie w szkołach, urzędach czy innych miejscach (patrz tabela obok). Na uwagę zasługuje dynamiczna tendencja wzrostowa, gdy chodzi o włączanie się pracowników nadleśnictw w działania edukacyjne. W 2005 r. uczestniczyło w nich 4829 pracowników, w 2006 – 6732, a w 2010 r. już 7571.

Zdecydowana większość leśników prowadzi zajęcia edukacyjne tylko sporadycznie, kilka – kilkanaście razy w roku. Dzięki jednak tak powszechnemu zaangażowaniu, zapotrzebowanie społeczne na edukację leśną można w dużym stopniu spełnić. Leśnicy zatrudnieni w ośrodkach edukacji leśnej, głównie na terenie Leśnych Kompleksów Promocyjnych, na edukację poświęcają więcej czasu pracy. W 2010 r. było to blisko 60 osób i w połowie przypadków edukacja zajmowała od 50 do 100% czasu pracy, w pozostałych – od 10 do 50%.

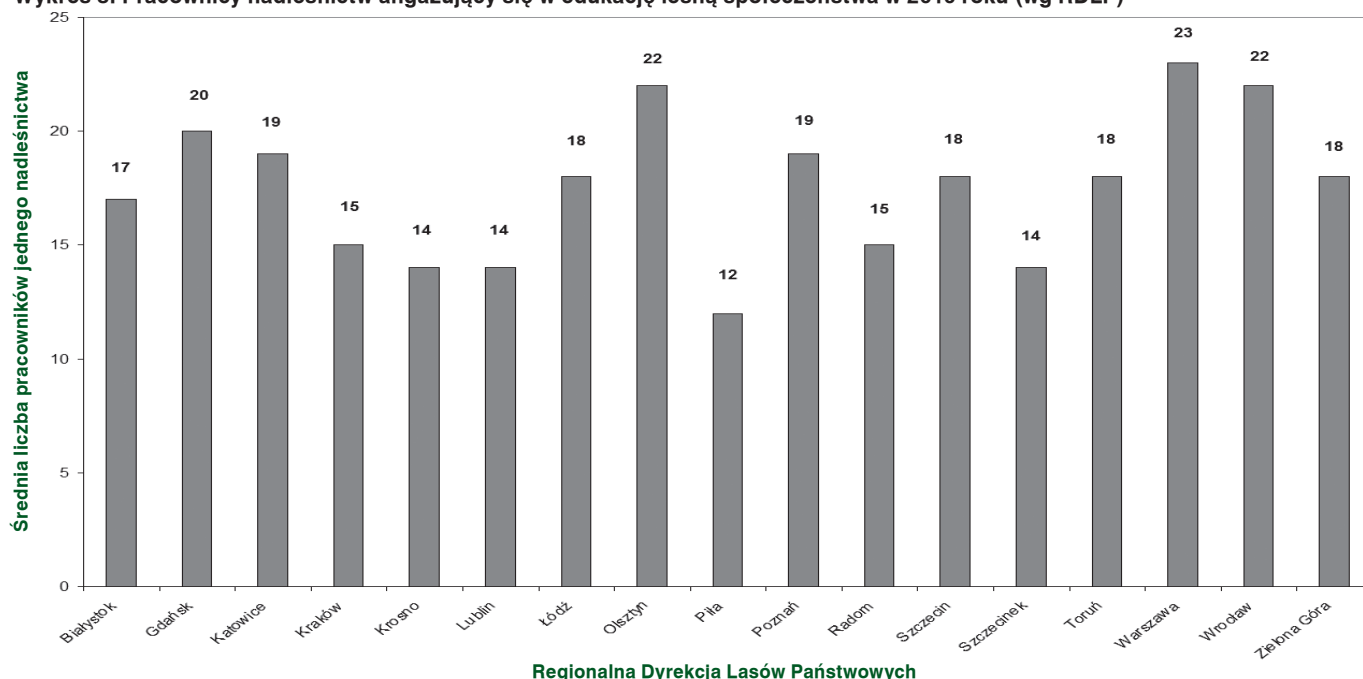
Z danych zamieszczonych w sprawozdaniach (tabela 6) wynika, że najliczniejszą grupą leśnych edukatorów, liczącą łącznie 4639 osób, są leśniczowie i podleśniczowie, a następnie specjaliści, referenci i pracownicy techniczni nadleśnictw (1012 osób). Sytuacja ta wynika wprost ze struktury zatrudnienia w Lasach Państwowych, jak również z przyjętej generalnie zasady, że leśniczowie „obsługują”, gdy chodzi o edukację leśną, przynależne terytorialnie do danego leśnictwa szkoły.

Godny uwagi jest fakt dużego zainteresowania i osobistego zaangażowania nadleśniczych, ich zastępców i inżynierów nadzoru w działania edukacyjne nadleśnictw (tabela 6). Z natury rzeczy są to wystąpienia i spotkania sporadyczne i ukierunkowane na grupy „bardziej wymagające”, niemniej świadczą to o przykładaniu du-

Tabela. Pracownicy nadleśnictw angażujący się w edukację leśną społeczeństwa w 2010 roku – według stanowisk

STANOWISKO	Liczba osób	Udział ilościowy w %
Nadleśniczy	360	4,7
Zastępca nadleśniczego	339	4,5
Inżynier nadzoru	389	5,1
Specjalista, referent	1012	13,4
Leśniczy, podleśniczy	4639	61,3
Strażnik leśny	512	6,8
Stażysta	320	4,2
Razem	7571	100,0

Wykres 8. Pracownicy nadleśnictw angażujący się w edukację leśną społeczeństwa w 2010 roku (wg RDLP)

żego znaczenia przez kadre kierowniczą do kontaktów ze społeczeństwem. Aż 360 nadleśniczych (84%) deklaruje osobiste uczestnictwo w działaniach edukacyjnych własnego nadleśnictwa. Przeciętnie 18 pracowników każdego nadleśnictwa w kraju angażuje się w edukację leśną społeczeństwa, przy czym najwyższe dane odnotowano w nadleśnictwach RDLP w Warszawie – 23 oraz w Olsztynie i Wrocławiu – po 22 pracowników (wykres 8).

5. Nadleśnictwo edukacyjne roku 2010

Z obliczeń wykonanych w oparciu o dane zawarte w sprawozdaniach z działalności edukacyjnej regionalnych dyrekcji LP wyłania się obraz przeciętnego – pod względem statystycznym – nadleśnictwa edukacyjnego roku 2010. Na obraz ten składa się kilka elementów. W edukacji leśnej wykorzystywana jest przede wszystkim leśna ścieżka dydaktyczna. Na każde nadleśnictwo w kraju przypadają średnio dwie ścieżki, chociaż w rzeczywistości niektóre nadleśnictwa nie posiadają ścieżki dydaktycznej, a inne mają ich trzy, a nawet cztery. Statystycznie biorąc, każde nadleśnictwo posiada już wiatę edukacyjną, gdyż jest ich w kraju 480 na 430 istniejących nadleśnictw. Powszechnie wykorzystywane są w celach edukacyjnych obiekty gospodarcze, jak np. szkółki leśne, drzewostany nasienne i zachowawcze. Takie zastosowanie znajdują również obiekty przyrodnicze niezwiązane bezpośrednio z gospodarką leśną, jak rezerваты przyrody, ogrody i parki dendrologiczne. Więcej niż połowa nadleśnictw (243) posiada własną izbę edukacyjną.

W różnych formach edukacji leśnej organizowanych przez jedno nadleśnictwo uczestniczyło w 2010 r. blisko 3,9 tys. osób. Były to przede wszystkim dzieci i młodzież szkolna w wieku od 7 do 15 lat (60%). Uczestnicy edukacji najczęściej korzystali z lekcji terenowych i wycieczek z przewodnikiem (np. z wykorzystaniem leśnej ścieżki dydaktycznej). Dużą frekwencją cieszą się akcje i imprezy edukacyjne organizowane na terenie nadleśni-

ctwa, typu Sprzątanie Świata, Dzień Ziemi, Święto Niezapominajki. Statystycznie nadleśnictwo edukacyjne przeprowadziło w 2010 r. 32 lekcje terenowe, w których uczestniczyło łącznie 1,2 tys. osób. Pracownicy nadleśnictwa przeprowadzili 16 lekcji we własnej izbie leśnej dla 500 osób oraz 11 lekcji w szkołach dla podobnej liczby uczniów. Ponadto wygłosili cztery prelekcje na forum samorządowym, czy zebraniu wiejskim dla 154 słuchaczy.

Nadleśnictwo przygotowało trzy konkursy leśne (wiedzy przyrodniczej, plastyczne), a w każdym z nich uczestniczyło średnio 300 osób. Ponadto, było ono organizatorem lub współorganizatorem sześciu akcji i imprez edukacyjnych, jak Dzień Ziemi, Sprzątanie Świata, zimowe dokarmianie zwierząt itp. W jednej takiej akcji uczestniczyły średnio 152 osoby. Statystycznie biorąc, każde nadleśnictwo urządziło jedną lub dwie wystawy rysunków, obrazów, fotografii, eksponatów itp., które odwiedziły przeciętnie 284 osoby. W innych formach edukacji przyrodniczo-leśnej organizowanych przez nadleśnictwo (np. stoiska na targach i festynach, grzybobranie, konsultacje przy pisaniu prac naukowych) uczestniczyło jeszcze blisko 2,6 tys. osób.

W działalności edukacyjnej statystycznie nadleśnictwo współpracowało w 2010 r. z 19 szkołami, z dwiema bądź trzema jednostkami samorządowymi, z dwiema organizacjami pozarządowymi (Komitet Ochrony Orłów, Liga Ochrony Przyrody, Klub Przyrodników, Towarzystwo Przyjaciół Lasu). Trzy na każde cztery (76%) nadleśnictw współpracowało z parkiem krajobrazowym lub narodowym. W celu promocji wydarzeń edukacyjnych i wiedzy o lesie nadleśnictwo najczęściej utrzymuje kontakty z jedną lub dwiema redakcjami lokalnej prasy, natomiast dwa na każde trzy nadleśnictwa współpracują z rozgłośnią radiową i stacją telewizyjną.

Tak duże spektrum działań edukacyjnych było możliwe, ponieważ angażowało się w nie (w różnym stopniu) 18 pracowników nadleśnictwa, w tym 11 leśniczych

(i podleśniczych) oraz dwóch lub trzech specjalistów z biura nadleśnictwa. Uśrednione dane wskazują, że w edukacji leśnej społeczeństwa uczestniczy w każdym nadleśnictwie jeden, a czasem dwóch funkcjonariuszy Straży Leśnej. Poza tym w działaniach edukacyjnych ponad 80% nadleśnictw w kraju uczestniczyła też kadra kierownicza: nadleśniczy, jego zastępca i inżynier nadzoru.

6. Inne jednostki Lasów Państwowych w edukacji leśnej społeczeństwa

6.1. Regionalna dyrekcja Lasów Państwowych

Regionalne dyrekcje Lasów Państwowych (RDLP) w zakresie edukacji leśnej społeczeństwa pełnią głównie rolę koordynującą, doradczą i generalnie – wspierającą działalność edukacyjną nadzorowanych nadleśnictw. W każdej z 17 RDLP w kraju wyznaczony jest koordynator edukacji leśnej, który wykonuje ponadto samodzielnie – często wspierany przez innych pracowników dyrekcji – szereg zadań edukacyjnych, jak kontakty z kuratorium oświaty i ze szkołami, przygotowanie i głoszenie referatów, opracowanie folde-rów, publikacji prasowych, programów radiowych i telewizyjnych. W niektórych regionalnych dyrekcjach LP aktywnie funkcjonuje dział edukacyjny na stronie internetowej.

Biura regionalnych dyrekcji LP na ogół nie posiadają własnych obiektów edukacyjnych. Wyjątkowo, spotkania edukacyjne odbywają się w salach konferencyjnych (Kraków, Toruń), izbach leśnych bądź wiatkach edukacyjnych (Krosno, Szczecinek). Częściej w edukacji wykorzystywane są obiekty pobliskich nadleśnictw, tak jak np. pracownicy biura RDLP w Olsztynie w działalności edukacyjnej wykorzystują obiekty Nadleśnictwa Kudypy, gdzie do dyspozycji jest ośrodek, wiatka edukacyjna, ścieżka dydaktycznych i arboretum.

Pracownicy biur RDLP przeprowadzili w 2010 r. (według danych z dziesięciu dyrekcji) 16 lekcji terenowych, 11 zajęć (wykładów) w sali konferencyjnej, 72 lekcje w szkołach, w których uczestniczyło łącznie ponad trzy tysiące uczniów i 44 spotkań edukacyjnych poza szkołami dla 2,2 tys. słuchaczy. Przeprowadzili 21 konkursów (plastycznych, wiedzy leśnej) przy frekwencji 8,2 tys. uczestników. Zorganizowali 36 akcji edukacyjnych, w których uczestniczyło ponad 50 tys. osób głównie dzieci i młodzieży z miast, w których mieści się siedziba RDLP. Ponadto przygotowali 11 wystaw o tematyce przyrodniczo-leśnej, które odwiedziło blisko 15 tys. osób. Stoiska edukacyjne prowadzone przez leśników z RDLP na różnego rodzaju festynach (Dzień Ziemi, Światowy Dzień Ochrony Środowiska, dożynki) odwiedziło, co najmniej 30 tys. osób.

W ostatnich latach rośnie znaczenie stron internetowych, zarówno nadleśnictw jak i regionalnych dyrekcji LP jako narzędzi wspomagających edukację leśną społeczeństwa. Ciekawe graficznie, na bieżąco aktualizowane i atrakcyjne merytorycznie strony RDLP, notują kilkadziesiąt tysięcy odwiedzin w ciągu miesiąca.

Biura RDLP na polu edukacji współpracowały w 2010 r. głównie ze szkołami (183) oraz redakcjami prasy (40), radia (29) i telewizji (26). W wyniku współpracy z mediami opublikowano kilkaset artykułów prasowych, programów radiowych oraz telewizyjnych z zakresu edukacji przyrodniczo-leśnej. Według niepełnych danych wydatki biur RDLP na działalność edukacyjną i promocyjną w 2010 r. wyniosły średnio 45 tys. zł, przy czym na uwagę zasługują skuteczne starania biur RDLP w Olsztynie i Gdańsku, które uzyskały na działalność edukacyjną odpowiednio: 60 tys. zł i 30 tys. zł z Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. W działaniach edukacyjnych biur 17 RDLP uczestniczyło 36 specjalistów i 14 naczelników wydziałów merytorycznych oraz 12 dyrektorów i wicedyrektorów.

6.2. Centrum Informacyjne Lasów Państwowych

Centrum Informacyjne Lasów Państwowych (CILP) jest jednostką organizacyjną Lasów Państwowych o zasięgu krajowym, powołaną w 2000 roku. Zadaniem jej jest realizacja polityki informacyjnej, promocji i kształtowania wizerunku Lasów Państwowych, krzewienia i popularyzacji wiedzy leśnej, tworzenie forum wymiany poglądów i doświadczeń. Swoją misję wypełnia, zarządzając witryną internetową Lasów Państwowych, koordynując funkcjonowanie stron internetowych jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych, prowadząc działalność wydawniczą, medialną i współpracując w tej dziedzinie z wieloma podmiotami.

a. Internet

Podstawowym medium komunikowania się ze społeczeństwem jest internet. W ramach zadań Zespołu Internetu CILP znalazło się tworzenie i nadzór nad 4 serwisami: www.lasy.gov.pl, www.erys.pl, www.czaswlas.pl i www.bip.lasy.gov.pl. Wszystkie te serwisy zanotowały łącznie blisko 2,3 mln odwiedzin i blisko milion użytkowników. Lasy Państwowe obecne są też w serwisach społecznościowych Facebook i Nasza klasa. Z punktu widzenia edukacji leśnej społeczeństwa największą rolę odgrywają w tym zbiorze: informacyjny serwis www.lasy.gov.pl oraz typowo edukacyjny – www.erys.pl.

Strona internetowa LP www.lasy.gov.pl stanowi podstawowe źródło informacji o polskich lasach. W jej ramach działa m.in.:

- serwis aktualności z życia Lasów Państwowych,
- kalendarium wydarzeń w leśnictwie,
- e-biblioteka ważniejszych aktów prawnych, instrukcji, raportów i wydawnictw LP,
- przegląd prasy krajowej dotyczący wydarzeń związanych z leśnictwem,
- dział dla mediów,
- internetowa mapa zawierająca m.in. wszystkie jednostki Lasów Państwowych, Leśne Kompleksy Promocyjne, kompleksy leśne, bieżące zagrożenia lasów (np. pożarowe).

W 2010 r. strona www.lasy.gov.pl zanotowała 1 mln 362 tys. odwiedzin i 3 mln 834 tys. odsłon. Odwiedziło ją około 380 tys. użytkowników. W serwisie w 2010 r. umieszczono blisko 700 aktualności i wydarzeń, o 180

więcej niż w roku poprzednim. Natomiast, na kanale video Lasów Państwowych w serwisie YouTube umieszczono 59 filmów, pod koniec 2010 r. znajdowało się ich tam 88.

Portal edukacyjny www.erys.pl cieszy się dużym powodzeniem. W 2010 r. zanotowano 312 tys. odwiedzin (średnio 26 tys. miesięcznie) i 240 tys. użytkowników. W portalu zarejestrowało się ponad 5,4 tys. dzieci i młodzieży. W 2010 r. zostały tu ogłoszone trzy konkursy: na najlepszy blog indywidualny, na najlepsze zdjęcie przyrodnicze oraz konkurs quizowy. Do konkursów zgłoszono ponad 800 prac, najlepsze uzyskały nagrody i wyróżnienia. Dużą popularnością cieszą się również blogi tematyczne: blog leśniczego oraz blog edukatora. Ich obecność na portalu sprzyja zdobywaniu użytkowników również wśród dorosłych zainteresowanych tematyką edukacji przyrodniczo-leśnej. Portal www.erys.pl jest obecny na najpopularniejszym portalu społecznościowym – Facebook'u. Strona www.facebook.com/las.rysia.erysia miała w 2010 r. 665 fanów, którzy aktywnie włączali się w dyskusje toczone na stronie.

W lipcu 2010 r. CILP uruchomiło nową wersję Leśnego Przewodnika Turystycznego, przedstawiającego ofertę turystyczną Lasów Państwowych. Serwis www.czaswlas.pl zawiera bazę prawie 1,2 tys. obiektów leśnych m.in.: ośrodków szkoleniowo-wypoczynkowych, kwater myśliwskich, pokoi gościnnych, miejsc biwakowych i co szczególnie ważne w edukacji leśnej – obiektów edukacyjnych (ośrodków, izb leśnych, ścieżek dydaktycznych itp.).

b. Prasa leśna

Centrum Informacyjne LP jest wydawcą i kolporterem prasy leśnej, trzech tytułów adresowanych do różnych kręgów czytelników. Miesięcznik „Głos Lasu” (nakład 6 tys. egz.) przeznaczony jest dla osób zawodowo związanych z lasem. Na łamach pisma toczy się merytoryczna wymiana poglądów na tematy związane z gospodarką leśną, której towarzyszą doniesienia z kraju i świata z zakresu leśnictwa i ochrony przyrody.

Miesięcznik przyrodniczo-kulturalny „Echa Leśne” (nakład 5 tys. egz.) redagowany jest z myślą o miłośnikach lasu i czytelnikach zainteresowanych gospodarką leśną. Ukazuje się od 1924 r. Autorzy w popularny sposób tłumaczą, na czym polega trwale zrównoważona gospodarka leśna, jakie funkcje spełnia ekosystem leśny oraz jaka jest w tym rola leśników.

„Biuletyn Informacyjny Lasów Państwowych” (nakład 1,5 tys. egz.) jest oficjalnym organem dyrektora generalnego Lasów Państwowych, publikującym akty prawne (zarządzenia, decyzje itp.) odnoszące się do gospodarki leśnej w Polsce.

c. Wydawnictwa edukacyjne

Centrum Informacyjne LP wydaje rocznie kilkadziesiąt pozycji książkowych: branżowych oraz promocyjnych, w nakładach od 1 tys. do 30 tys. egz. Publikacje te są cenionym źródłem wiedzy o lasach i leśnictwie. Spośród publikacji 2010 r., biorąc pod uwagę walory i znaczenie w edukacji przyrodniczo-leśnej, można wy-

mienić następujące tytuły: Las tętniący życiem (autor: Andrzej Grzywacz), Perły przyrody Lasów Państwowych (Paweł Fabijański), Polskie lasy w sieci Natura 2000, Turystyka i rekreacja leśna (Edward Marszałek), Tajemniczy las (W. Gil), Las-człowiek, człowiek-las (Z. Sierota, T. Podgórska), Poradnik edukatora (Hanna Będkowska), Ścieżki przyrodniczo-leśne w edukacji społeczeństwa (w serii: Biblioteczka Leśniczego, zeszyt 319, autor: Tadeusz Chrzanowski) oraz serię ulotek edukacyjnych dotyczących polskich lasów.

d. Działalność medialna

Centrum Informacyjne LP promuje lasy i prowadzi edukację leśną społeczeństwa również poprzez działalność medialną: audycje radiowe, telewizyjne i artykuły w prasie. W Programie 1 Polskiego Radia znana jest audycja Eko-Radio red. Andrzeja Zalewskiego z licznymi odniesieniami do tematów leśnych, również w Programie 1 PR wyemitowano w 2010 r. – 39 sześciominutowych audycji o lesie w bloku tematycznym „Sobota z Jedyką”. Z bogatej produkcji telewizyjnej 2010 r. można wymienić: cykl 26 odcinków „Prosto z lasu” emitowanych na antenie Regionalnych Ośrodków TVP S.A. w paśmie TVP Info, czy „Las bliżej nas” – cykl 10 programów, emitowanych na antenie Programu 1 TVP w okresie od lipca do września 2010 r.

Centrum Informacyjne LP współpracowało w 2010 r. z redakcjami czasopism o niewielkich nakładach (do 15 tys. egz.), adresowanych do ściśle określonej grupy czytelników. Współpraca ta polega na publikacji artykułów edukacyjnych lub tekstów publicystycznych na łamach np. „Nowego Życia Gospodarczego”, „Środowiska”, „Przeglądu Technicznego”, „Przyrody Polskiej”, „Eko i My”, czy „Zielona Liga”. Artykuły edukacyjne ukazywały się również w ogólnopolskich dziennikach wysokonakładowych: „Fakt”, „Super Express”, czy „Gazeta Prawna”.

e. Współpraca dla edukacji

Najważniejszymi zewnętrznymi partnerami, z którymi w 2010 roku współpracowało Centrum Informacyjne LP są: Towarzystwo Przyjaciół Lasu (organizator ogólnopolskiego konkursu „Czysty Las”), Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewnictwa, Fundacja Nasza Ziemia (koordynuje w Polsce kampanię „Sprzątanie Świata” oraz „Pomóżmy kasztanowcom”), Fundacja Ekologiczna ARKA (realizuje programy edukacyjne, w 2010 r. m.in. Ogólnopolską Kampanię „Arka dla Ziemi”), Klub Gaja (prowadzi akcje edukacyjne „Święto Drzewa” i „Drzewa dla Pokoju” – wpisujące się w kontekst działań łagodzących zmiany klimatyczne na Ziemi).

W kwietniu 2010 roku, w Warszawie, na Polu Mokotowskim, odbył się festyn z okazji Światowego Dnia Ziemi. Centrum oraz przedstawiciele Leśnych Kompleksów Promocyjnych: „Lasy Warszawskie”, „Sudety Zachodnie” i „Lasy Mazurskie” przedstawili program edukacyjno-ekologiczny skierowany do mieszkańców stolicy. W maju, wspólnie z RDLP w Radomiu, zorganizowano Ogólnopolskie Obchody Święta Polskiej Niezapominajki.

6.3. Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie

Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie jest jednostką organizacyjną Lasów Państwowych. Jednym z głównych zadań statutowych Ośrodka jest prowadzenie edukacji leśnej społeczeństwa. Do edukacji służą następujące obiekty: ośrodek edukacji leśnej, wiata edukacyjna, park-arboretum, leśna ścieżka dydaktyczna, pokazowa zagroda zwierząt, wystawa terenowa, cztery wystawy stałe oraz wystawy czasowe (w 2010 r. – 11 obiektów). Wystawy stałe są urządzone w obiektach Muzeum Leśnictwa. Ich tematy to: „Związki lasu z kulturą”, „Historia gospodarstwa leśnego na ziemiach polskich”, „Technika leśna” i „Przyrodnicze podstawy leśnictwa – spotkanie z lasem”.

Z oferty edukacyjnej Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie skorzystało w 2010 r. ponad 33,6 tys. osób, w tym najwięcej dzieci i młodzieży szkolnej w wieku od 7 do 15 lat. Ponadto, park-arboretum i pokazową zagrodę zwierząt odwiedziło ponad 107 tys. osób. W tabeli obok pokazano zrealizowane w OKL formy edukacji wraz z frekwencją.

W działalności edukacyjnej Ośrodek Kultury Leśnej współpracował z 93 podmiotami, w tym głównie ze szkołami (33) i mediami (28). Liczba pracowników OKL zajmujących się edukacją wynosiła 21 osób, z tego sześć osób ukończyło podyplomowe studia pedagogiczne. Sezonowo zatrudniano dodatkowo cztery osoby w charakterze przewodników po wystawach edukacyjnych.

Koszty działalności edukacyjnej Ośrodka w 2010 r. wyniosły 245,1 tys. zł, w tym 80 tys. zł stanowiła dotacja z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu i 15 tys. zł z Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

6.4. Leśny Bank Genów Kostrzyca

Edukacja przyrodniczo-leśna społeczeństwa prowadzona w Leśnym Banku Genów (teren RDLP we Wrocławiu) ma na celu propagowanie idei ochrony przyrody, przekazywanie wiedzy na temat struktury, funkcji i roli lasu, a także działalności Leśnego Banku Genów Kostrzyca – jednostki Lasów Państwowych, powołanej do ochrony leśnych zasobów genowych. Głównymi odbiorcami oferty edukacyjnej LBG są dzieci i młodzież szkolna oraz studenci. Tematyka

Tabela. Formy edukacji leśnej zrealizowane przez Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie i frekwencja w 2010 r.

Forma edukacji	Liczba zajęć	Liczba uczestników
Lekcje terenowe i wycieczki z przewodnikiem	113	2 561
Warsztaty edukacyjne	16	1 355
Konkursy edukacyjne	4	515
Akcje, imprezy edukacyjne	5	2 040
Prelekcje	3	155
Inne wydarzenia (konferencja, plener, koncert)	3	160
Wystawy edukacyjne (4 stałe i 11 czasowych)	x	26 835
RAZEM	x	33 621
Inne (zwiedzanie pokazowej zagrody zwierząt i parku-arboretum)	x	107 015

i formy zajęć dostosowane są do wieku i wiedzy odwiedzających.

W działalności edukacyjnej Leśnego Banku Genów wykorzystywane są: sala edukacyjna oraz do zwiedzania – laboratorium i chłodnia w gmachu głównym LBG, a ponadto arboretum z wytyczonymi trasami dydaktycznymi i hydrobotaniczna oczyszczalnia ścieków. Edukacją zajmuje się jeden pracownik, w razie potrzeby wspierany przez pracowników z innych działów Banku Genów.

W 2010 r. w edukacji przyrodniczej prowadzonej przez Leśny Bank Genów Kostrzyca uczestniczyło ponad 2,7 tys. osób, głównie dzieci i młodzież szkolna (47,8%). Zorganizowano m.in. międzyszkolny konkurs przyrodniczy „Leśne ABC”, w którym uczestniczyły lokalne szkoły, dwie wystawy: „W ciszy lasów i pól” oraz „Lasy Korei Południowej”, które zwiedziło łącznie blisko 1,2 tys. osób.

Leśny Bank Genów Kostrzyca jest miejscem prowadzenia konferencji, szkoleń zawodowych i kursów specjalistycznych z zakresu genetyki, selekcji, nasiennictwa i szkółkarstwa leśnego dla leśników z całego kraju. Miejsce to odwiedzają również goście z zagranicy.

III. DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA Leśnych Kompleksów Promocyjnych (LKP) w 2010 r.

Leśne Kompleksy Promocyjne to jednostki funkcjonalne o znaczeniu ekologicznym, edukacyjnym i społecznym (ustawa o lasach z 1991 r.). Były tworzone na terenie całego kraju na mocy zarządzeń Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych, w latach 1994-2005. Obecnie jest ich 19 i obejmują łącznie powierzchnię ponad 990 tys. ha (14,1% powierzchni Lasów Państwowych). W skład Leśnych Kompleksów Promocyjnych wchodzi od jednego do siedmiu nadleśnictw, a w kilku przypadkach w granicach LKP znalazły się również tereny instytucji naukowych, uczelni, czy lasy innej własności. Informacje zawarte w tym rozdziale (III.) odnoszą się do nadleśnictw Lasów Państwowych wchodzących w skład Leśnych Kompleksów Promocyjnych. Jest ich razem 57 i w 2010 r. stanowiły 13,2% wszystkich (430) nadleśnictw w Polsce.

Jednym z zadań przypisanych Leśnym Kompleksom Promocyjnym, już przy tworzeniu pierwszych takich jednostek w 1994 r. była „edukacja ekologiczna społeczeństwa”. Ta sfera działalności nadleśnictw promocyjnych w ciągu minionych kilkunastu lat rozwijała się nadzwyczaj dynamicznie. Niniejsza informacja jest próbą oceny działalności edukacyjnej LKP, sporządzoną na bazie sprawozdań za 2010 r., wykonanych przez regionalne dyrekcje Lasów Państwowych. Należy zaznaczyć, że działalność edukacyjna nadleśnictw LKP jest częścią działalności Lasów Państwowych, którą opisano już w rozdziale II.

1. Obiekty edukacji leśnej w Leśnych Kompleksach Promocyjnych

Na terenie 19 Leśnych Kompleksów Promocyjnych funkcjonuje 23 ośrodki edukacji przyrodniczo-leśnej, 53 izby leśne, 70 wiat edukacyjnych i 143 ścieżki dydaktyczne (tab. 7.1). Są to główne obiekty wykorzystywane w działalności edukacyjnej Lasów Państwowych i z porównania danych (tabela 1 na końcu opracowania) wynika, że nadleśnictwa LKP są bardziej „nasycone” infrastrukturą edukacyjną niż nadleśnictwa pozostałe. Dotyczy to zwłaszcza loka-

lizacji ośrodków edukacji, ale już w zdecydowanie mniejszym stopniu izb leśnych, wiat edukacyjnych i ścieżek dydaktycznych. Gdy chodzi natomiast o wykorzystywane w działalności edukacyjnej punkty i powierzchnie (szkółki leśne, drzewostany itp.), jak również inne obiekty niezwiązane z gospodarką leśną (rezerваты przyrody, ogrody i parki dendrologiczne) – to ich liczebność i rozmieszczenie można uznać za równomierne na terenie Lasów Państwowych, z wyjątkiem obiektów małej retencji, których jest trzykrotnie więcej w nadleśnictwach Leśnych Kompleksów Promocyjnych. Rodzaj i liczebność wszystkich obiektów edukacyjnych na terenie poszczególnych LKP w 2010 r. pokazano w tabelach 7.1 i 7.2.

2. Formy edukacji leśnej i frekwencja w Leśnych Kompleksach Promocyjnych

W nadleśnictwach Leśnych Kompleksów Promocyjnych realizowane są te same formy edukacji leśnej, co w całych Lasach Państwowych. Frekwencja ogółem, jak i w poszczególnych formach edukacji jest tu jednak znacznie wyższa. Dane porównawcze dla przeciętnego nadleśnictwa z LKP i nadleśnictwa spoza LKP zestawiono w tabeli poniżej.

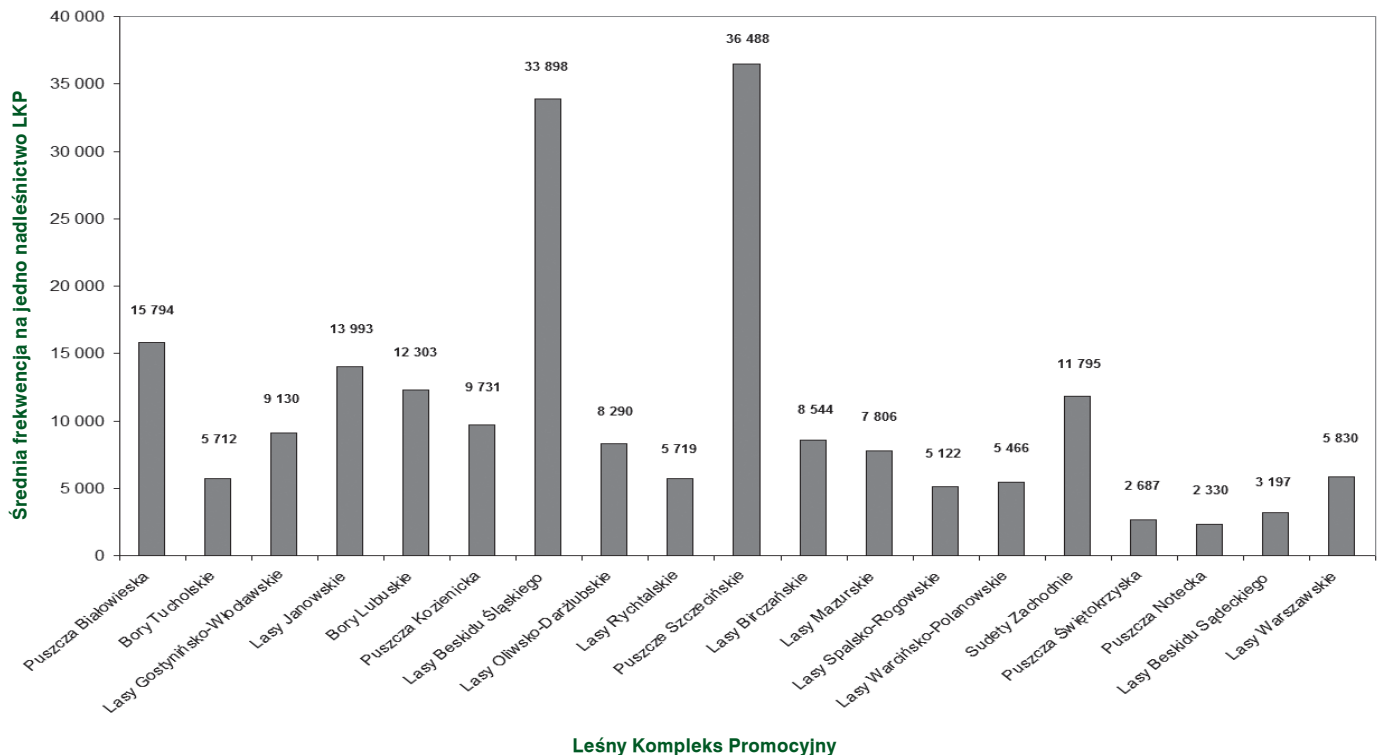
Nadleśnictwo promocyjne było odwiedzane w 2010 r. średnio przez 10231 osób – uczestników różnych form edukacji, podczas gdy w nadleśnictwie poza LKP frekwencja była trzy i pół razy mniejsza i wynosiła 2914 osób. W tabeli porównano liczbę jednostek zajęć edukacyjnych. W każdym przypadku nadleśnictwo LKP przeprowadziło tych zajęć więcej – od 1,6 (lekcje w szkole) do nawet sześć razy (zajęcia w izbie leśnej) – niż nadleśnictwo spoza LKP. Frekwencję ogólną uczestników wszystkich form edukacji w 19 Leśnych Kompleksach Promocyjnych pokazano na wykresie 9 (str. 16).

Aktywność edukacyjna nadleśnictw w poszczególnych Leśnych Kompleksach Promocyjnych jest zróżnicowana i zależy od wielu czynników. Ma na to wpływ m.in. infrastruktura edukacyjna, zatrudnienie na etatach edukacyjnych, nakłady na edukację,

Tabela. Średnia liczba uczestników i form edukacji na jedno nadleśnictwo w 2010 r.

Nadleśnictwo (430 ogółem w LP)	Uczestnicy edukacji	Zajęcia terenowe	Zajęcia w izbie leśnej	Lekcje w szkole	Spotkania poza szkołą	Konkursy	Akcje	Wystawy
w LKP (57 nadleśnictw)	10 231	73,2	56,4	15,5	9,1	5,2	8,5	2,5
poza LKP (373 nadleśnictwa)	2 914	26,2	9,5	9,9	3,1	2,7	5,1	1,2
Relacja 1:2	3,5	2,8	5,9	1,6	3,0	1,9	1,7	2,1

Wykres 9. Frekwencja ogólna uczestników różnych form edukacji w nadleśnictwach Leśnych Kompleksów Promocyjnych w 2010 roku (wg LKP)

położenie na mapie Polski, rok utworzenia LKP (doświadczenie pracowników, programy edukacyjne, współpraca itp.). Dane dotyczące poszczególnych form edukacji w 19 Leśnych Kompleksach Promocyjnych zamieszczono w tabelach 8.1 i 8.2.

W 2010 r. najwięcej zajęć terenowych przeprowadzono w LKP Puszcze Szczecińskiej – średnio 294 na jedno nadleśnictwo, LKP Puszcza Białowieska – 222 i LKP Bory Lubuskie – 155 (wykres 10). Zaś najwięcej lekcji w izbie leśnej nadleśnictwa odbyło się w LKP Lasy Janowskie – 391, LKP Puszcze Szczecińskiej – 202, LKP Lasy Beskidu Śląskiego – 179 i LKP Lasy Lubuskie – 143 lekcje na jedno nadleśnictwo (tabela 8.1). Natomiast, szkoły najczęściej odwiedzali leśnicy z nadleśnictw LKP Lasy Oliwsko-Darżlubskie – 42 lekcje przeprowadzone przez jedno nadleśnictwo, LKP Lasy Birczańskie – 32 lekcje i LKP Bory Lubuskie – 27 lekcji (wykres 11). Spotkania edukacyjne poza szkołą (na forum samorządowym, zebraniu wiejskim itp.) były szczególnie popularne na terenie LKP Lasy Mazurskie – 36 spotkań na jedno nadleśnictwo, LKP Puszcza Białowieska – 20 i LKP Lasy Beskidu Śląskiego – 15 spotkań edukacyjnych (tabela 8.1).

Leśne konkursy edukacyjne (wiedzy, plastyczne) w 2010 r. najczęściej odbywały się w LKP: Puszcze Szczecińskiej, Lasy Mazurskie, Lasy Spalsko-Rogowskie i Lasy Beskidu Sądeckiego – średnio 10 konkursów w jednym nadleśnictwie. Wysoką aktywność w organizowaniu akcji edukacyjnych (Sprzątanie Świata, Święto Niezapominajki, Dzień Ziemi, Święto Drzewa, Drzwi Otwarte, zimowe dokarmianie zwierząt) wykazały nadleśnictwa LKP Lasy Gostynińsko-Włocławskie – 20 akcji, LKP Lasy Warcińsko-Polanowskie – 19 akcji oraz LKP Puszcza Kozienicka – 18 akcji i LKP Spalsko-Rogowskie – 14 akcji w jednym

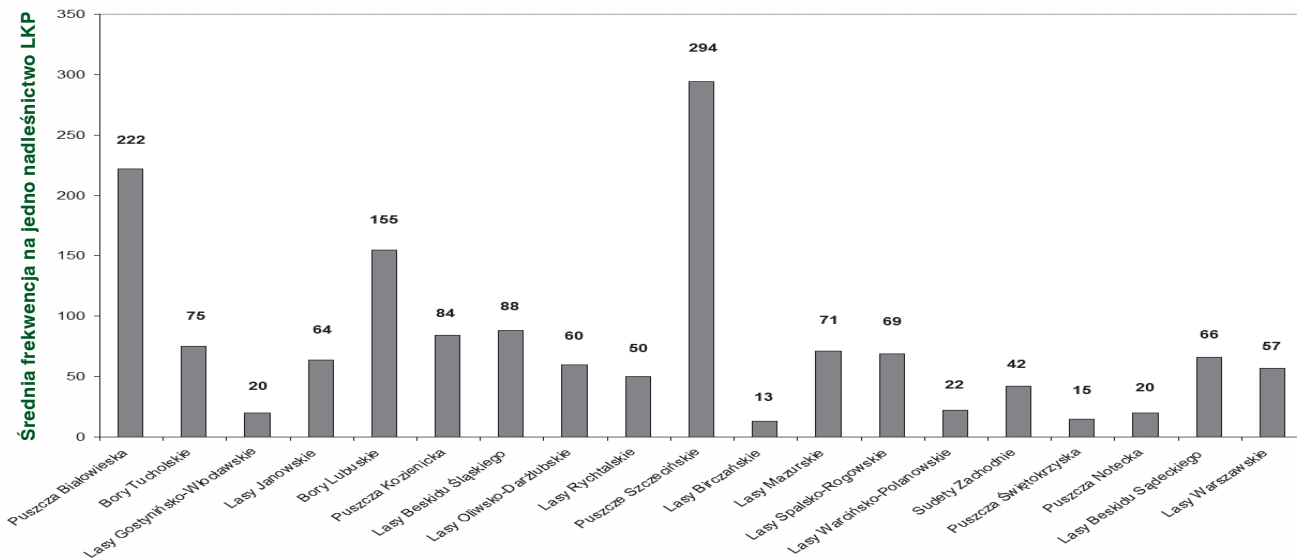
nadleśnictwie. W przygotowaniu wystaw edukacyjnych wyróżniły się nadleśnictwa LKP Warcińsko-Polanowskie przygotowując średnio po 13 wystaw i nadleśnictwa LKP Lasy Mazurskie – po 10 wystaw w ciągu roku (tabela 8.2).

3. Współpraca i kadra nadleśnictw Leśnych Kompleksów Promocyjnych w edukacji leśnej społeczności

W działalności edukacyjnej nadleśnictwa LKP – podobnie jak wszystkie nadleśnictwa w Lasach Państwowych – najczęściej współpracują ze szkołami. Jedno nadleśnictwo promocyjne współpracuje średnio z 23 szkołami, przy czym najwięcej współpracujących szkół wykazano w LKP Lasy Beskidu Śląskiego i LKP Lasy Warszawskie – po 45 oraz LKP Sudety Zachodnie – 33 szkoły na jedno nadleśnictwo (tabela 9). Zaangażowanie pracowników nadleśnictw w edukację społeczeństwa w Leśnych Kompleksach Promocyjnych wynosi średnio 19 pracowników i to jest tylko o jedną osobę więcej niż w nadleśnictwach poza LKP. Tu jednak (w LKP) skupione są niemal wszystkie etaty „edukacyjne” w Lasach Państwowych, kiedy pracownik (na ogół specjalista ds. edukacji lub kierownik ośrodka) poświęca na działalność edukacyjną od 50 do 100% czasu pracy.

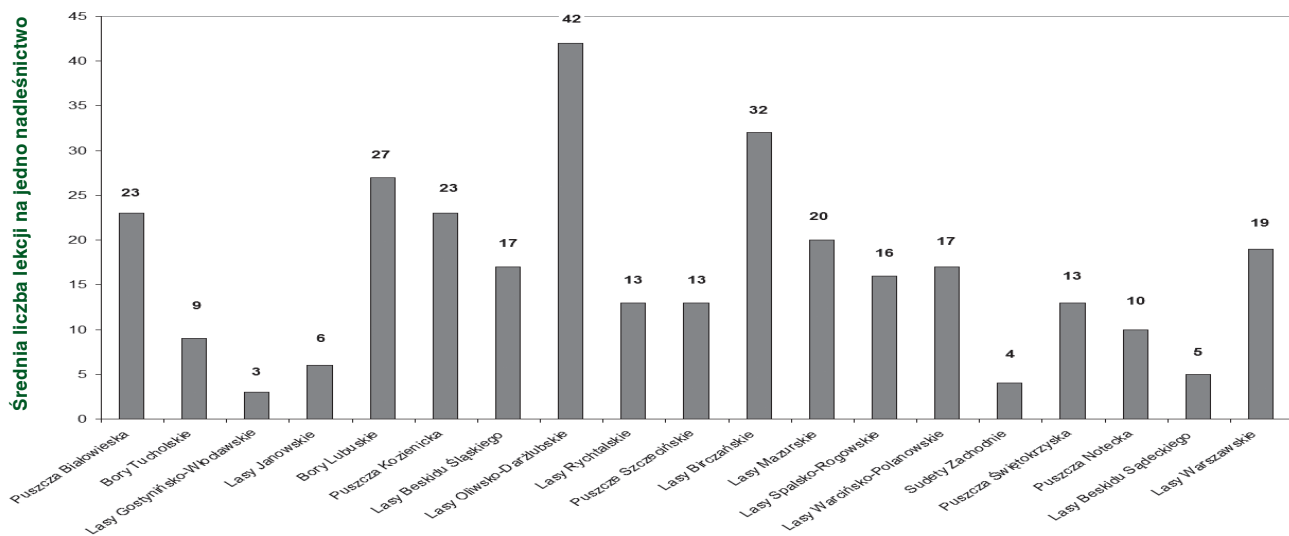
W nadleśnictwach poszczególnych Leśnych Kompleksów Promocyjnych różnie kształtuje się zaangażowanie ilościowe pracowników w obsługę edukacyjną odwiedzających teren nadleśnictwa. Najwięcej pracowników para się edukacją społeczeństwa w nadleśnictwach LKP Lasy Spalsko-Rogowskie – 32 Puszcze Szczecińskiej – 28 i LKP Beskidu Sądeckiego – 27 (wykres 12).

Wykres 10. Zającia terenowe w nadleśnictwach Leśnych Kompleksów Promocyjnych w 2010 roku (wg LKP)

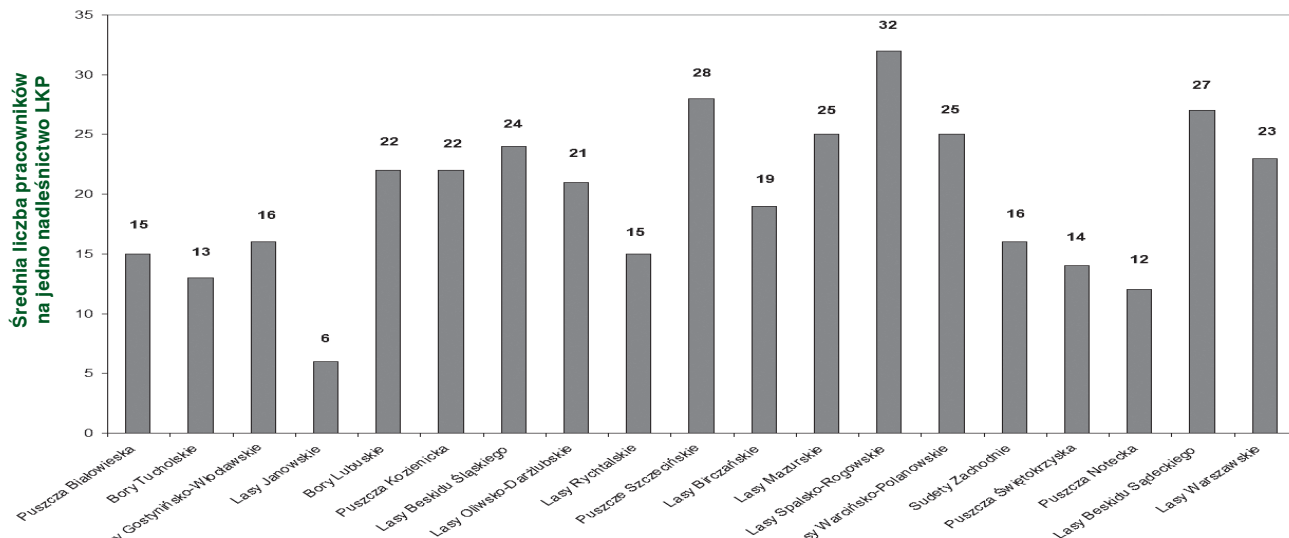
Leśny Kompleks Promocyjny

Wykres 11. Lekcje w szkole przeprowadzone przez pracowników nadleśnictw Leśnych Kompleksów Promocyjnych w 2010 roku (wg LKP)

Leśny Kompleks Promocyjny

Wykres 12. Pracownicy nadleśnictw Leśnych Kompleksów Promocyjnych angażujący się w edukację leśną społeczeństwa w 2010 roku (wg LKP)

Leśny Kompleks Promocyjny

IV. FINANSOWANIE EDUKACJI LEŚNEJ w 2010 r.

Z puli środków wydatkowanych na działalność edukacyjną Lasów Państwowych w 2010 r. finansowano przede wszystkim: 1) tworzenie, utrzymanie i wyposażenie ośrodków edukacji, izb leśnych, ścieżek dydaktycznych i innych obiektów służących edukacji, 2) zakup materiałów i środków dydaktycznych do prowadzenia edukacji leśnej, w tym tablic, publikacji, sprzętu do obserwacji przyrody, sprzętu audiowizualnego, 3) przygotowanie i druk własnych wydawnictw edukacyjnych – folderów, przewodników i map.

1. Wydatki Lasów Państwowych na edukację leśną społeczeństwa

Suma wydatków na działalność edukacyjną Lasów Państwowych w 2010 r. wyniosła ponad 16,4 mln zł (tabela poniżej). Wydatki te nie uwzględniają jednak kosztów wynagrodzeń pracowników LP zajmujących się edukacją.

Tabela. Źródła finansowania działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w 2010 r.

Źródło finansowania	Kwota (w tys. zł)	Udział %
Koszty własne nadleśnictw	13 351,4	81,4
Fundusz leśny	86,4	0,5
Budżet państwa	22,4	0,1
Wojewódzki Fundusz OŚiGW	1 169,1	7,1
Narodowy Fundusz OŚiGW	785,4	4,8
Inne źródła	1 000,6	6,1
RAZEM	16 415,3	100,0

Głównym źródłem finansowania edukacji leśnej społeczeństwa są środki własne Lasów Państwowych – wydatki nadleśnictw. Znaczące wsparcie na cele edukacyjne otrzymują Lasy Państwowe z funduszy ochrony środowiska.

W 2010 r., wydatki własne nadleśnictwa na działalność edukacyjną wyniosły średnio 31 tys. zł (tabela 10). Wydatki te są jednak dość zróżnicowane na terenie kraju i wynoszą od 16,5 tys. zł dla jednego nadleśnictwa RDLP w Olsztynie do 53,1 tys. zł w RDLP w Poznaniu i 87,4 tys. zł w RDLP w Warszawie (wykres 13).

Tabela. Wydatki i frekwencja ogółem oraz wydatek na jednego uczestnika edukacji w 2010 r.

	Wydatki własne (w zł)	Frekwencja ogółem (liczba osób)	Wydatek na jednego uczestnika edukacji (w zł)
Leśne Kompleksy Promocyjne (57 nadleśnictw)	5 461,8	583 185	9,37
Nadleśnictwa spoza LKP (373 nadleśnictwa)	7 889,6	1 086 866	7,26
Lasy Państwowe ogółem (430 nadleśnictw)	13 351,4	1 670 051	7,99

Na uwagę zasługuje znaczący udział środków zewnętrznych w finansowaniu działalności edukacyjnej nadleśnictw RDLP w Krośnie, Warszawie, Wrocławiu, Lublinie i Olsztynie.

W nieformalnej edukacji przyrodniczo-leśnej prowadzonej przez nadleśnictwa Lasów Państwowych w 2010 r. uczestniczyło ponad 1 670 tys. osób. Wydatki własne na tę sferę działalności zamknęły się kwotą 13 351,4 tys. zł, co w przeliczeniu na jednego uczestnika edukacji daje niemal 8 zł (tabela poniżej).

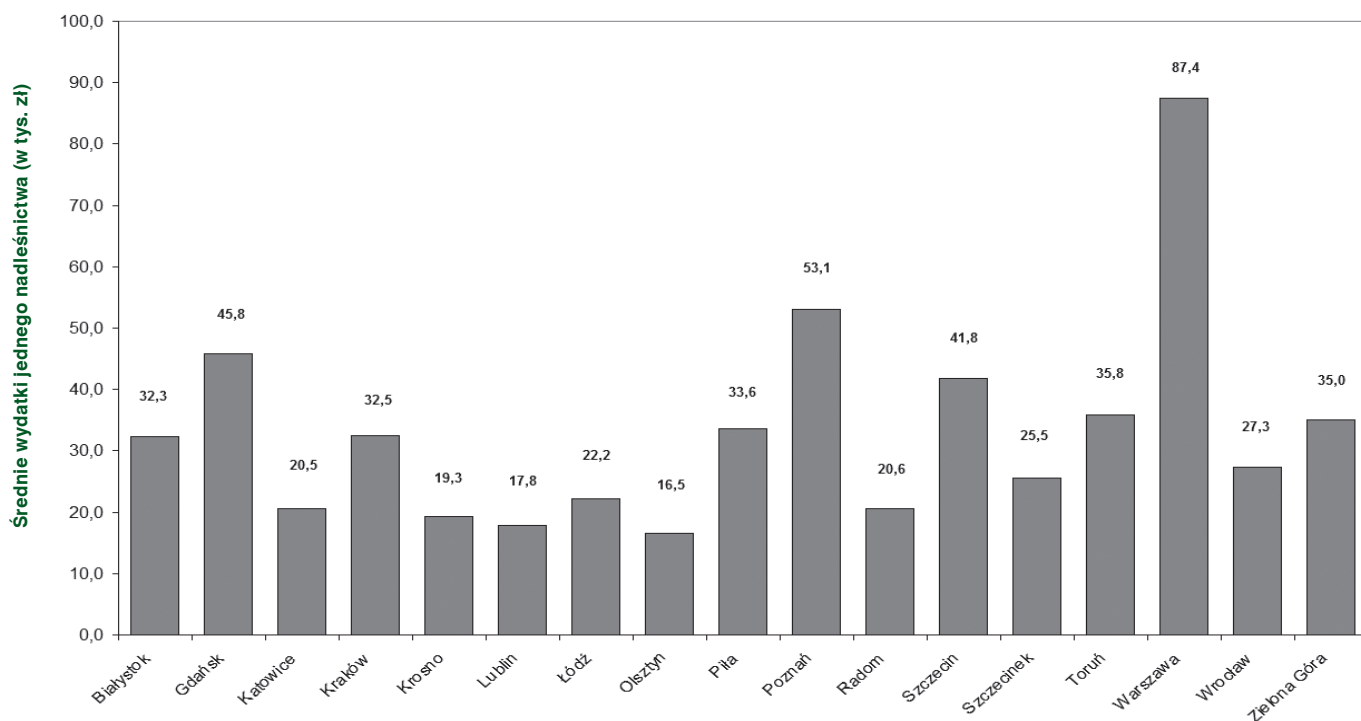
2. Wydatki Leśnych Kompleksów Promocyjnych na edukację leśną społeczeństwa

Wydatki własne na działalność edukacyjną 57 nadleśnictw wchodzących w skład 19 Leśnych Kompleksów Promocyjnych wyniosły w 2010 r. – 5461,8 tys. zł (tabela 11). Stanowią one 87,4% wszystkich wydatków własnych poniesionych na tę sferę działalności w Lasach Państwowych. Źródła finansowania edukacji w Leśnych Kompleksach Promocyjnych i ich procentowy udział nie różnią się istotnie od obrazu całych Lasów Państwowych. Istotna różnica dotyczy wysokości wydatków w przeliczeniu na jedno nadleśnictwo. W Leśnych Kompleksach Promocyjnych średnie wydatki własne jednego nadleśnictwa mieściły się w granicach od 14,7 tys. zł w LKP Lasy Gostyńsko-Wrocławskie do 276,9 tys. zł w LKP Lasy Beskidu Śląskiego i 309,3 tys. zł w LKP Bory Lubuskie (wykres 14). Wyraźnie najwyższe są koszty działalności edukacyjnej w Leśnych Kompleksach Promocyjnych składających się z jednego tylko nadleśnictwa z ośrodkiem edukacji, którego utrzymanie ma w tych kosztach znaczący udział.

Średnie wydatki własne jednego nadleśnictwa LKP w kraju wyniosły – 95,8 tys. zł, natomiast nadleśnictwa spoza LKP – 31 tys. zł. Na wyższe koszty działalności edukacyjnej nadleśnictw promocyjnych składają się m.in. koszty utrzymania i funkcjonowania ośrodków edukacji i izb leśnych, bogata oferta oraz duża frekwencja uczestników edukacji, w porównaniu z nadleśnictwami spoza LKP. W przeliczeniu na jednego uczestnika edukacji przeciętne nadleśnictwo LKP wydatkowało w 2010 r. kwotę 9,37 zł, natomiast nadleśnictwo spoza LKP – kwotę 7,26 zł (tabela poniżej).

Wykres 13. Wydatki własne nadleśnictw na edukację leśną społeczeństwa w 2010 roku (wg RDLP)

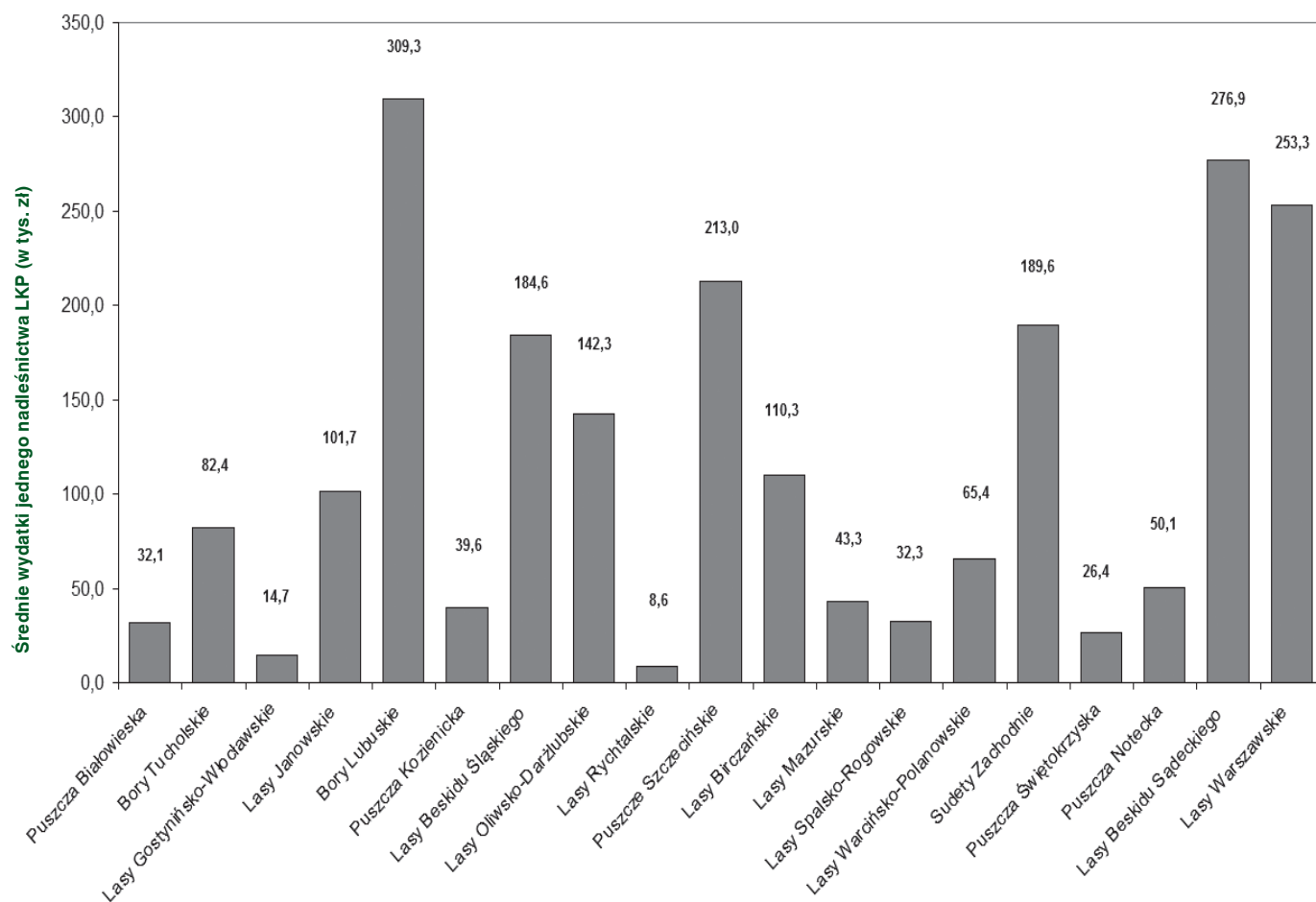
Uwaga: nie uwzględniono środków pozyskanych przez nadleśnictwa ze źródeł zewnętrznych

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych

Wykres 14. Wydatki własne nadleśnictw LKP na edukację leśną społeczeństwa w 2010 roku (wg LKP)

Uwaga: nie uwzględniono środków pozyskanych przez nadleśnictwa ze źródeł zewnętrznych

Leśny Kompleks Promocyjny

V. PODSUMOWANIE

1. Edukacja leśna społeczeństwa jest jednym z ważnych zadań realizowanych przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe. Zarządzenie nr 57 Dyrektora Generalnego LP z 2003 r. wprowadziło obowiązki planowania i sprawozdawczości w tym zakresie. Niniejszy Raport (za 2010 r.) jest podsumowaniem siódmego roku planowej działalności edukacyjnej Lasów Państwowych.

2. W edukacji leśnej społeczeństwa Lasy Państwowe wykorzystują blisko 5,8 tys. różnorodnych obiektów własnych. Są to ośrodki edukacji (46), izby leśne (243), wiaty edukacyjne (480) i najbardziej popularne – leśne ścieżki dydaktyczne (910). Ponadto, edukacji służy ponad 1,6 tys. obiektów związanych z gospodarką leśną (szkółki leśne, wybrane drzewostany) i blisko 2,5 tys. obiektów niezwiązanych z gospodarką (rezerваты przyrody, ogrody dendrologiczne, obiekty kulturowe). Liczba obiektów wykorzystywanych w edukacji leśnej powiększyła się w ciągu 2010 roku o 4% (212 nowych obiektów).

3. W działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w 2010 r. zrealizowano wiele różnych form. Leśnicy przeprowadzili 13,9 tys. lekcji terenowych, w których uczestniczyło blisko 520 tys. osób, ponadto 6,7 tys. zajęć w izbach edukacyjnych nadleśnictw dla 215 tys. uczestników edukacji leśnej oraz – na zaproszenie nauczycieli – 4,6 tys. lekcji w szkołach dla kolejnych 215 tys. uczniów. Uczestniczyli też w spotkaniach edukacyjnych poza szkołami, np. na zebraniach samorządowych, sołectkich lub w domach kultury. Organizowali konkursy leśne, wystawy i akcje edukacyjne. We wszystkich wymienionych formach edukacji leśnej uczestniczyło ponad 1,67 mln osób. W stosunku do poprzedniego 2009 r. frekwencja zmniejszyła się o 5% (95 tys. osób).

4. Działalność edukacyjna Lasów Państwowych opiera się w dużej mierze na współpracy z podmiotami, dla których edukacja jest głównym zadaniem statutowym. Są to szkoły, ośrodki edukacji ekologicznej, parki narodowe i krajobrazowe, muzea, kościoły i media – prasa, radio i telewizja. W 2010 r. nadleśnictwa współpracowały z 8,3 tys. szkół, podejmując ponad 10 tys. wspólnych przedsięwzięć (konkursów, wycieczek do lasu, akcji edukacyjnych) i jest to poziom aktywności zbliżony do roku poprzedniego. W ostatnich latach wyraźnie rozwija się współpraca na polu edukacji ekologicznej społeczeństwa z jednostkami samorządowymi oraz promocja tej działalności za pośrednictwem mediów.

5. Widoczna obecność Lasów Państwowych w nieformalnej edukacji przyrodniczej społeczeństwa, przy wielu realizowanych równolegle zadaniach gospodar-

czych i ochronnych, jest możliwa dzięki powszechnemu zaangażowaniu pracowników w tę działalność. W 2010 roku 7571 leśników część czasu swojej pracy poświęcało na spotkania edukacyjne, czy to na terenie nadleśnictwa, czy na zaproszenie w szkołach lub innych instytucjach. W stosunku do poprzedniego 2009 r., zaznaczył się niewielki 1-procentowy spadek zaangażowania kadry nadleśnictw w ten rodzaj aktywności na rzecz społeczeństwa. Najliczniejszą grupą edukatorów są leśniczowie i podleśniczowie (4639) oraz specjaliści z biur nadleśnictw (1012). Dominacja leśniczych wynika ze struktury zatrudnienia w LP, jak również z przyjętej zasady obsługi edukacyjnej szkół terytorialnie związanych z danym leśnictwem. Na uwagę zasługuje dobry przykład dużego zaangażowania kierownictwa nadleśnictw (nadleśniczego, zastępcy i inżyniera nadzoru) w działania o charakterze edukacyjnym.

6. Regionalne dyrekcje Lasów Państwowych (RDLP) w zakresie edukacji leśnej społeczeństwa pełnią funkcję koordynującą, doradczą i – generalnie – wspierającą działalność nadzorowanych nadleśnictw. W każdej RDLP wyznaczony jest koordynator edukacji leśnej, który wykonuje szereg „własnych” zadań edukacyjnych, takich jak: kontakty ze szkołami, przygotowanie (i głoszenie) prelekcji, folderów, publikacji prasowych, programów radiowych i telewizyjnych. W różnych formach edukacji przygotowanych i prowadzonych przez pracowników biur dziesięciu regionalnych dyrekcji LP uczestniczyło w 2010 r. blisko 80 tys. osób, najwięcej w różnego rodzaju akcjach edukacyjnych.

Zadania edukacyjne w skali krajowej podejmuje Centrum Informacyjne Lasów Państwowych. Jest to przede wszystkim działalność wydawnicza (prasa leśna, foldery, informatory, raporty, gry dydaktyczne), audiowizualna (nagrania audio, filmy edukacyjne) i informacyjno-promocyjna (Internet, konferencje, warsztaty, akcje, festyny).

Bezpośrednio w działania edukacyjne na rzecz społeczeństwa zaangażowany jest Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie (33,6 tys. uczestników edukacji) oraz Leśny Bank Genów Kostrzyca (2,7 tys. uczestników edukacji).

7. Znaczący udział w działalności edukacyjnej Lasów Państwowych ma 57 nadleśnictw wchodzących w skład 19 Leśnych Kompleksów Promocyjnych:

a) nadleśnictwa LKP są (z założenia) bardziej „nasycone” infrastrukturą edukacyjną niż nadleśnictwa poza LKP. Dotyczy to zwłaszcza lokalizacji ośrodków edukacji. Rozmieszczenie izb leśnych, wiat edukacyjnych i ścieżek dydaktycznych jest w Lasach Państwowych niemal równomierne,

b) w przeciętnym nadleśnictwie LKP w 2010 r. frekwencja uczestników edukacji była ponad 3,5-krotnie wyższa niż w pozostałych nadleśnictwach Lasów Państwowych. Przełożyło się to na odpowiednio większą liczbę zrealizowanych form edukacji – zajęć terenowych i spotkań edukacyjnych poza szkołą (ok. 3 razy więcej), zajęć w izbie leśnej (6 razy więcej), konkursów i wystaw edukacyjnych (2 razy więcej),

c) w edukację leśną społeczeństwa w nadleśnictwie LKP angażuje się niemal taka sama liczba pracowników (średnio 19), co w nadleśnictwie poza LKP (średnio 18). Jednak etaty „edukacyjne” w Lasach Państwowych (50-100% czasu pracy w edukacji) występują niemal wyłącznie w Leśnych Kompleksach Promocyjnych i najczęściej są przypisane do ośrodków edukacji leśnej.

8. Wydatki własne Lasów Państwowych na edukację leśną społeczeństwa w 2010 r. wyniosły 13,35 mln zł i dają to kwotę 31 tys. zł na jedno nadleśnictwo w całym kraju. Wydatki były wyższe o 31,3% w porównaniu z poprzednim 2009 rokiem. Ponadto, w 2010 r. Lasy Państwowe pozyskały na działalność edukacyjną społeczeństwa dodatkowo ponad 3 mln złotych ze źródeł zewnętrznych, w tym z Narodowego i Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. W ostatnich latach występuje jednak niekorzystna tendencja spadku udziału środków zewnętrznych w finansowaniu działalności edukacyjnej Lasów Państwowych. W 2006 r. wynosił on – 26,3%, w 2007 r. – 22,3%, a w 2010 r. już tylko 18,7%.

9. Wydatki własne na działalność edukacyjną nadleśnictwa LKP w 2010 r. wyniosły średnio 95,8 tys. zł i były 3,1 razy wyższe niż w przeciętnym nadleśnictwie poza LKP. O tej różnicy decyduje kilka czynników, m.in. koszty utrzymania infrastruktury (zwłaszcza ośrodków) i frekwencja w edukacji. W przeliczeniu na jednego uczestnika edukacji różnica ta nie była już tak duża, bo

większa o 29%, koszt edukacji jednej osoby w LKP wynosił 9,37 zł, a w nadleśnictwach poza LKP – 7,26 zł.

10. W 2010 r. Lasy Państwowe kontynuowały działania wspomagające aktywność edukacyjną swoich jednostek organizacyjnych i pracowników:

a) odbyły się kolejne, XI Ogólnopolskie Warsztaty dla liderów edukacji leśnej na szczeblu krajowym (Jedlnia, 30.09. - 01.10. 2010 r.) i warsztaty dla regionalnych koordynatorów edukacji leśnej (dwudniowe w listopadzie 2010 r., w Nagórzycach), szkolenia w kilku regionalnych dyrekcjach LP dla liderów edukacji z nadzorowanych nadleśnictw oraz szkolenia edukacyjne w kilkudziesięciu nadleśnictwach, czyli na szczeblu podstawowym. Z uwagi na brak wykształcenia pedagogicznego i dużą rotację pracowników Lasów Państwowych zajmujących się edukacją leśną społeczeństwa istnieje potrzeba wdrożenia systemu szkoleń metodycznych (jedno szkolenie w roku) obejmujących wybranych pracowników ze wszystkich nadleśnictw w kraju,

b) prowadzenie przez Centrum Informacyjne Lasów Państwowych (i ciągły rozwój) leśnego portalu informacyjnego www.lasy.gov.pl oraz edukacyjnego www.erys.pl, na który składają się trzy serwisy: dla dzieci z klas IV-VI szkół podstawowych, dla uczniów gimnazjum oraz dla nauczycieli,

c) na zlecenie Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych wydano drukiem kilka publikacji wspierających merytorycznie i metodycznie pracowników Lasów Państwowych zajmujących się edukacją leśną społeczeństwa, w tym: zeszyt z serii „Biblioteczka Leśniczego” nr 319 pt. „Ścieżki przyrodniczo-leśne w edukacji społeczeństwa” autorstwa Tadeusza Chrzanowskiego oraz poradnik pt. „Niezbędnik edukatora” autorstwa Hanny Będkowskiej .

Warszawa, lipiec 2011 roku

TABELE
danych

Tabela 1. Obiekty Lasów Państwowych wykorzystywane w edukacji leśnej społeczeństwa na terenie kraju i leśnych kompleksów promocyjnych w 2010 roku

Lp.	Obiekt	Ogółem na terenie LP	Na terenie LKP	Udział % obiektów LKP ³
1.	Ośrodek edukacji leśnej	46	23	50,0
2.	Izba edukacji leśnej	243	53	21,8
3.	Leśna wiata edukacyjna (=zielona klasa)	480	70	14,6
4.	Leśna ścieżka edukacyjna (=dydaktyczna)	910	145	15,9
5.	Punkt (powierzchnia) edukacji leśnej ¹	razem: 1632 w tym:	razem: 303 w tym:	18,6
	a) szkółka leśna	342	51	14,9
	b) drzewostan (np. nasienny, ochronny)	591	111	18,8
	c) obiekt małej retencji	228	65	28,5
	d) pozostałe	471	76	16,1
6.	Inne obiekty ²	razem: 2470 w tym:	razem: 278 w tym:	11,3
	a) rezerwat przyrody	704	102	14,5
	b) ogród, park dendrologiczny	101	24	23,8
	c) obiekty kultury, tradycji	388	60	15,5
	d) pozostałe	1277	92	7,2

¹ Punkt (powierzchnia) edukacji leśnej – to oznakowany obiekt związany z gospodarką leśną, a jednocześnie stale lub okresowo wykorzystywany w edukacji leśnej, np. szkółka leśna, wyluszczenia nasion, drzewostan zachowawczy i nasienny.

² Inne obiekty (wykorzystywane w działalności edukacyjnej nadleśnictwa) – to oznakowane obiekty, które nie są związane bezpośrednio z gospodarką leśną, np. rezerwat przyrody, parki i ogrody dendrologiczne, zagrody dla zwierząt, obiekty kultury, tradycji, pamięci historycznej.

³ Udział % obiektów LKP – w ogólnej liczbie obiektów edukacyjnych w Lasach Państwowych. W skład 19 LKP wchodzi łącznie 57 nadleśnictw, czyli 13,2% ogółu (431) nadleśnictw w Lasach Państwowych w 2007 r. Stąd można uznać, że udział danego rodzaju obiektów zbliżony do 13,2% wskazuje na brak znaczących różnic w ich rozmieszczeniu na terenie LP.

Tabela 2. Obiekty Lasów Państwowych wykorzystywane w edukacji leśnej społeczeństwa w 2010 roku (według RDLP)

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych	Liczba nadleśnictw	Ośrodek edukacji	Izba edukacji leśnej	Leśna wiata edukacyjna	Ścieżka edukacyjna	PUNKT edukacji leśnej ¹ , w tym:				INNE obiekty edukacyjne ² , w tym:					
						ogółem	szkółka leśna	drzewostan	obiekt małej retencji	inne	ogółem	rezerwat przyrody	ogród, park dendrolog.	obiekty kultury	inne
Białystok	31	4	17	39	80	153	24	62	42	25	133	48	9	48	28
Gdańsk	15	3	6	25	35	31	11	5	1	14	101	36	8	10	47
Katowice	38	4	30	59	101	112	33	20	18	41	390	82	15	82	211
Kraków	16	1	8	14	31	78	11	36	11	20	73	33	1	20	19
Krosno	26	3	11	29	73	76	18	34	11	13	168	48	7	64	49
Lublin	25	1	16	17	55	64	20	18	5	21	83	33	2	11	37
Łódź	19	0	13	21	55	65	22	21	11	11	116	31	2	30	53
Olsztyn	33	2	20	51	62	117	27	44	22	24	369	51	4	14	300
Pila	20	4	9	22	32	66	11	23	9	23	79	14	9	15	41
Poznań	25	7	17	29	48	246	21	98	26	101	166	45	4	25	92
Radom	23	2	12	22	49	83	19	46	4	14	104	56	3	12	33
Szczecin	35	1	25	31	49	108	27	16	18	47	169	54	6	11	98
Szczecinek	30	2	13	25	65	161	22	98	17	24	108	32	6	9	61
Toruń	27	2	17	40	39	93	22	13	13	45	103	43	9	11	40
Warszawa	14	4	12	14	28	49	13	11	2	23	71	25	3	14	29
Wrocław	33	5	11	30	68	82	27	30	15	10	90	49	7	9	25
Zielona Góra	20	1	6	12	40	48	14	16	3	15	147	24	6	3	114
Razem	430	46	243	480	910	1632	342	591	228	471	2470	704	101	388	1277

¹ Punkt (powierzchnia) edukacji leśnej - to oznakowany obiekt związany z gospodarką leśną, a jednocześnie stale lub okresowo wykorzystywany w edukacji leśnej, np. szkółka leśna, wyszczarnia nasion, drzewostan zachowawczy i nasienny.

² Inne obiekty (wykorzystywane w działalności edukacyjnej nadleśnictwa) - to oznakowane obiekty, które nie są związane bezpośrednio z gospodarką leśną, np. rezerwat przyrody, parki i ogrody dendrologiczne, zagroda dla zwierząt, obiekty kultury, tradycji, pamięci historycznej.

Tabela 3. Formy edukacji leśnej realizowane przez Lasy Państwowe i frekwencja w 2010 roku (ogółem)

Forma edukacji	Ogółem					w tym:				
	Liczba zajęć	Liczba uczestników	Udział % uczestników	Dzieci przedszkolne 3 - 6 lat	Dzieci szkół podstawowych 7-12 lat	Młodzież gimnazjalna 13-15 lat	Młodzież ponadgimnazjalna 16-19 lat	Studenci i dorośli, powyżej 19 lat		
Lekcje terenowe i wycieczki z przewodnikiem	13 936	520 885	31,2	79 377	235 054	80 656	36 281	89 517		
Lekcje w izbie edukacji leśnej	6 745	214 930	12,9	34 211	99 237	33 541	15 436	32 505		
Spotkania z leśnikami w szkołach	4 578	214 719	12,8	47 424	112 262	33 411	10 928	10 694		
Spotkania edukacyjne z leśnikami poza szkołą (w Domu Kultury, Muzeum, Urzędzie Gminy itp.)	1 623	66 394	4,0	6 798	21 584	9 913	5 060	23 039		
Konkursy leśne (wiedzy, plastyczne, literackie itp.)	1 314	127 939	7,7	15 457	71 110	26 175	7 970	7 227		
Akcje, imprezy edukacyjne	2 368	359 003	21,5	34 704	125 539	72 469	39 289	87 002		
Wystawy edukacyjne	586	166 181	9,9	17 626	49 143	30 190	29 075	40 147		
Razem	X	1 670 051	100,0	235 597	713 929	286 355	144 039	290 131		
Udział % grup wiekowych	X	100,0		14,1	42,7	17,1	8,6	17,4		
Inne, np. festyny, targi itp. ¹	X	1 116 400		X	X	X	X	X		

¹ Dane szacunkowe

Tabela 4.1. Formy edukacji leśnej zrealizowane przez Lasy Państwowe w 2010 r. – LEKCJE TERENOWE, LEKCJE W IZBIE EDUKACYJNEJ, LEKCJE W SZKOLE (część pierwsza tabeli)

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych	LEKCJE TERENOWE						LEKCJE W IZBIE EDUKACYJNEJ				LEKCJE W SZKOLE			
	Liczba nadleśnictw	Liczba lekcji ogółem	Liczba uczestników ogółem	Liczba lekcji w 1 nadl.	Średnia ¹ frekwencja na 1 lekcji	Liczba ¹ uczestników na 1 nadl.	Liczba lekcji ogółem	Liczba uczestników ogółem	Liczba lekcji w 1 nadl.	Liczba ¹ uczniów na 1 nadl.	Liczba lekcji ogółem	Liczba uczestników ogółem	Liczba lekcji w 1 nadl.	Liczba ¹ uczniów na 1 nadl.
Białystok	31	1 495	46 914	48	31	1 513	455	11 626	15	375	317	17 648	10	569
Gdańsk	15	852	37 605	57	44	2 507	216	6 380	14	425	338	12 694	23	846
Katowice	38	1 493	54 723	39	37	1 440	1 755	54 581	46	1 436	511	22 920	13	603
Kraków	16	222	9 267	14	42	579	239	8 964	15	560	119	7 070	7	442
Krosno	26	618	18 414	24	30	708	248	6 594	10	254	325	12 617	13	485
Lublin	25	839	21 934	34	26	877	508	14 863	20	595	190	10 164	8	407
Łódź	19	568	22 210	30	39	1 169	143	6 112	8	322	243	9 095	13	479
Olsztyn	33	1 108	41 033	34	37	1 243	263	9 287	8	281	406	18 860	12	572
Piła	20	520	16 133	26	31	807	254	7 160	13	358	163	8 001	8	400
Poznań	25	1 205	53 164	48	44	2 127	458	16 045	18	642	339	13 253	14	530
Radom	23	645	28 788	28	45	1 252	205	8 383	9	364	222	9 985	10	434
Szczecin	35	1 423	58 055	41	41	1 659	810	27 936	23	798	280	14 731	8	421
Szczecinek	30	378	15 228	13	40	508	159	5 916	5	197	195	10 539	7	351
Toruń	27	1 093	38 405	40	35	1 422	441	13 425	16	497	236	13 885	9	514
Warszawa	14	460	17 996	33	39	1 285	201	7 012	14	501	224	10 711	16	765
Wrocław	33	561	25 062	17	45	759	203	6 984	6	212	261	12 576	8	381
Zielona Góra	20	456	15 954	23	35	798	187	3 662	9	183	209	9 970	10	499
Razem	430	13 936	520 885	X	X	X	6 745	214 930	X	X	4 578	214 719	X	X
Średnia¹	25	820	30 640	32	37	1 211	397	12 643	16	500	269	12 631	11	499

¹W zaokrągleniu do jedności

Tabela 4.2. Formy edukacji leśnej zrealizowane przez Lasy Państwowe w 2010 r. – SPOTKANIA EDUKACYJNE, KONKURSY LEŚNE (część druga tabeli)

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych	Liczba nadleśnictw	SPOTKANIA EDUKACYJNE POZA SZKOŁA						KONKURSY LEŚNE (wiedzy, plastyczne itp.)					
		Liczba spotkań edukacyjnych ogółem	Liczba uczestników ogółem	Liczba ¹ spotkań na 1 nadl.	Średnia ¹ frekwencja na 1 spotkaniu	Liczba ¹ uczestników na 1 nadl.	Liczba konkursów ogółem	Liczba uczestników konkursów ogółem	Liczba ¹ konkursów na 1 nadl.	Liczba ¹ uczestników konkursów na 1 nadl.	Liczba ¹ uczestników w 1 konkursie		
Białystok	31	196	9 159	6	47	295	111	13 415	4	433	121		
Gdańsk	15	51	1 420	3	28	95	49	4 038	3	269	82		
Katowice	38	184	9 593	5	52	252	135	15 190	4	400	113		
Kraków	16	26	1 335	2	51	83	60	3 205	4	200	53		
Krosno	26	66	3 601	3	55	139	77	7 962	3	306	103		
Lublin	25	68	2 237	3	33	89	79	4 816	3	193	61		
Łódź	19	79	3 073	4	39	162	63	6 425	3	338	102		
Olsztyn	33	234	7 638	7	33	231	89	13 080	3	396	147		
Piła	20	47	1 993	2	42	100	66	3 441	3	172	52		
Poznań	25	91	3 852	4	42	154	51	5 158	2	206	101		
Radom	23	39	2 624	2	67	114	56	10 258	2	446	183		
Szczecin	35	204	7 653	6	38	219	118	8 752	3	250	74		
Szczecinek	30	41	1 369	1	33	46	98	5 565	3	186	57		
Toruń	27	114	4 327	4	38	160	85	8 929	3	331	105		
Warszawa	14	38	841	3	22	60	48	6 372	3	455	133		
Wrocław	33	115	4 046	3	35	123	77	6 310	2	191	82		
Zielona Góra	20	30	1 633	2	54	82	52	5 023	3	251	97		
Razem	430	1 623	66 394	X	X	X	1 314	127 939	X	X	X		
Średnia ¹	25	95	3 906	4	41	154	77	7 526	3	298	97		

¹W zaokrągleniu do jedności

Tabela 4.3. Formy edukacji leśnej zrealizowane przez Lasy Państwowe w 2010 r. – AKCJE EDUKACYJNE, WYSTAWY EDUKACYJNE, FESTYNY (część trzecia tabeli)

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych	Liczba nadleśnictw	AKCJE EDUKACYJNE				WYSTAWY EDUKACYJNE			Liczba ¹ odwiedzających 1 wystawę	inne festywny, targi ²
		Liczba akcji ogółem	Liczba uczestników ogółem	Liczba ¹ akcji na 1 nadl.	Liczba ¹ uczestników (frekwencja) w jednej akcji	Liczba wystaw edukacyjnych ogółem	Liczba odwiedzających ogółem	Liczba odwiedzających ogółem		
Białystok	31	125	26 458	4	212	49	7 642	156	138300	
Gdańsk	15	87	12 946	6	149	11	6 933	630	27700	
Katowice	38	257	71 282	7	277	79	58 239	737	313000	
Kraków	16	83	14 478	5	174	16	7 675	480	5700	
Krosno	26	123	21 099	5	172	23	8 403	365	48800	
Lublin	25	93	7 914	4	85	10	345	35	22900	
Łódź	19	129	14 680	7	114	6	184	31	44100	
Olsztyn	33	258	27 308	8	106	40	15 042	376	105600	
Pila	20	97	7 964	5	82	14	6 719	480	11000	
Poznań	25	180	19 851	7	110	209	7 208	34	45000	
Radom	23	119	13 654	5	115	20	5 839	292	95000	
Szczecin	35	205	44 786	6	218	27	30 655	1135	56300	
Szczecinek	30	134	17 862	4	133	41	2 834	69	24000	
Toruń	27	187	37 123	7	199	18	2 667	148	100000	
Warszawa	14	103	6 797	7	66	3	380	127	63800	
Wrocław	33	106	7 855	3	74	13	3 595	277	0	
Zielona Góra	20	82	6 946	4	85	7	1 821	260	15200	
Razem	430	2 368	359 003	X	X	586	166 181	X	1 116 400	
Średnia ¹	25	139	21 118	6	152	34	9 775	284	65 671	

¹W zaokrągleniu do jedności

²Dane szacunkowe

Tabela 5.1. Współpraca jednostek Lasów Państwowych w edukacji przyrodniczo-leśnej w 2010 r. – według RDLP (liczba podmiotów / liczba wspólnych przedsięwzięć edukacyjnych) - część pierwsza tabeli

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych	Liczba nadleśnictw	Szkoły i przedszkola	Liczba szkół na 1 nadl.	Ośrodki Edukacji Ekologicznej	Parki narodowe i krajobrazowe	Domy kultury, muzea	Organizacje pozarządowe	Kościoty	Podmioty zagraniczne
Białystok	31	502 / 904	16	21 / 30	20 / 30	32 / 72	86 / 95	37 / 50	15 / 17
Gdańsk	15	300 / 706	20	10 / 34	6 / 9	16 / 19	18 / 58	8 / 7	1 / 0
Katowice	38	1060 / 1435	28	9 / 22	17 / 20	58 / 94	128 / 128	51 / 47	25 / 41
Kraków	16	261 / 212	16	3 / 3	5 / 5	13 / 14	24 / 22	37 / 15	1 / 1
Krosno	26	496 / 612	19	4 / 4	10 / 12	20 / 23	39 / 37	38 / 15	6 / 11
Lublin	25	432 / 623	17	0 / 0	9 / 74	19 / 21	24 / 24	8 / 66	2 / 2
Łódź	19	385 / 442	20	5 / 10	10 / 42	16 / 30	25 / 32	30 / 13	0 / 0
Olsztyn	33	625 / 665	19	16 / 17	5 / 29	29 / 22	71 / 62	53 / 23	5 / 2
Piła	20	348 / 370	17	32 / 4	5 / 3	12 / 14	40 / 44	15 / 10	3 / 3
Poznań	25	670 / 989	27	4 / 10	6 / 9	22 / 27	67 / 88	25 / 14	8 / 6
Radom	23	485 / 530	21	7 / 8	11 / 37	17 / 20	72 / 43	31 / 15	0 / 0
Szczecin	35	505 / 798	14	31 / 11	16 / 17	26 / 54	113 / 110	68 / 51	17 / 8
Szczecinek	30	376 / 480	13	5 / 8	5 / 4	17 / 19	65 / 78	26 / 20	9 / 10
Toruń	27	491 / 361	18	9 / 78	18 / 25	26 / 19	32 / 30	42 / 18	0 / 0
Warszawa	14	514 / 576	37	8 / 9	5 / 4	12 / 12	18 / 23	15 / 14	5 / 9
Wrocław	33	511 / 803	15	18 / 38	16 / 18	16 / 21	58 / 85	28 / 13	6 / 8
Zielona Góra	20	341 / 272	17	0 / 0	4 / 3	14 / 16	24 / 17	21 / 3	10 / 5
Razem	430	8302 / 10778	śr. 19	182 / 286	168 / 341	365 / 497	904 / 976	533 / 394	113 / 123

Tabela 5.2. Współpraca jednostek Lasów Państwowych w edukacji przyrodniczo-leśnej w 2010 r. – według RDLP (liczba podmiotów / liczba wspólnych przedsięwzięć edukacyjnych) - część druga tabeli.

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych	Liczba nadleśnictw	MEDIA				INNE			
		Prasa	Radio	Telewizja	Samorządy	Harcerstwo	Straż Pożarna	Pozostałe*	
Białystok	31	44 / 171	21 / 47	29 / 42	108 / 73	18 / 31	9 / 11	58 / 146	
Gdańsk	15	14 / 19	5 / 5	9 / 31	43 / 32	20 / 22	11 / 9	32 / 33	
Katowice	38	102 / 139	38 / 95	34 / 67	75 / 80	25 / 46	82 / 53	54 / 85	
Kraków	16	31 / 37	27 / 23	15 / 20	52 / 27	21 / 9	15 / 9	32 / 40	
Krosno	26	29 / 15	17 / 20	9 / 17	65 / 49	14 / 13	47 / 25	26 / 18	
Lublin	25	25 / 111	45 / 99	14 / 18	41 / 37	10 / 6	7 / 7	19 / 17	
Łódź	19	53 / 56	13 / 13	22 / 30	35 / 25	15 / 19	17 / 20	38 / 47	
Olsztyn	33	66 / 75	27 / 33	29 / 29	77 / 50	30 / 22	51 / 28	41 / 70	
Piła	20	26 / 30	6 / 6	10 / 17	39 / 30	7 / 7	16 / 14	18 / 35	
Poznań	25	48 / 51	15 / 10	21 / 17	51 / 51	33 / 27	44 / 29	102 / 174	
Radom	23	48 / 36	24 / 22	13 / 17	48 / 36	22 / 15	36 / 27	43 / 38	
Szczecin	35	56 / 65	14 / 30	18 / 18	84 / 100	29 / 25	36 / 29	83 / 114	
Szczecinek	30	26 / 18	13 / 17	7 / 10	71 / 70	22 / 18	32 / 23	25 / 26	
Toruń	27	36 / 48	14 / 73	14 / 47	62 / 37	29 / 24	45 / 14	27 / 24	
Warszawa	14	29 / 34	10 / 8	15 / 21	50 / 45	12 / 17	17 / 8	58 / 53	
Wrocław	33	51 / 43	8 / 21	32 / 69	63 / 33	7 / 6	42 / 17	37 / 50	
Zielona Góra	20	16 / 13	6 / 2	9 / 3	46 / 28	10 / 7	27 / 18	14 / 20	
Razem	430	700 / 961	303 / 524	300 / 473	1010 / 803	324 / 314	534 / 341	707 / 990	

*Pozostałe to m.in.: koła łowieckie, ośrodki terapeutyczne, świetlice środowiskowe, kluby seniora, biura turystyczne, stowarzyszenia kulturalne, biblioteki.

Tabela 6. Pracownicy Lasów Państwowych angażujący się w edukację przyrodniczo-leśną społeczeństwa w 2010 r. – według RDLP

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych	Liczba nadleśnictw	Nadleśniczy	Zastępca nadleśniczego	Inżynier nadzoru	Specjalista, referent	Leśniczy, podleśniczy	Strażnik leśny	Stażysta	Razem na terenie RDLP	Średnio na 1 nadleśnictwo ¹
Białystok	31	29	27	29	66	329	33	18	531	17
Gdańsk	15	14	11	19	27	200	18	12	301	20
Katowice	38	32	29	37	89	461	38	39	725	19
Kraków	16	12	10	9	47	125	16	19	238	15
Krosno	26	20	20	23	69	198	24	17	371	14
Lublin	25	21	16	20	52	196	19	16	340	14
Łódź	19	16	19	12	51	211	14	16	339	18
Olsztyn	33	33	32	30	77	500	44	17	733	22
Piła	20	15	11	12	37	124	26	12	237	12
Poznań	25	20	17	24	54	285	38	36	474	19
Radom	23	18	18	24	49	194	26	11	340	15
Szczecin	35	29	28	30	99	354	56	20	616	18
Szczecinek	30	25	25	29	65	238	26	17	425	14
Toruń	27	21	19	33	57	307	30	26	493	18
Warszawa	14	12	13	12	40	202	28	19	326	23
Wrocław	33	29	29	28	92	473	54	14	719	22
Zielona Góra	20	14	15	18	41	242	22	11	363	18
RAZEM (w LP wg stanowisk)	430	360	339	389	1 012	4 639	512	320	7 571	śr. 18
Udział %	X	4,7	4,5	5,1	13,4	61,3	6,8	4,2	100,0	X

¹Średnia w zaokrągleniu do jedności

Tabela 7.1. Obiekty edukacyjne Lasów Państwowych na terenie leśnych kompleksów promocyjnych (LKP) w 2010 roku – według LKP (część pierwsza tabeli)

Leśny Kompleks Promocyjny	Rok utworzenia LKP	Liczba nadleśnictw w LKP	Ośrodek edukacji	Izba edukacji leśnej	Leśna wiata (= zielona klasa)	Leśna ścieżka edukacyjna
Puszcza Białowieska		3	1	1	4	11
Bory Tucholskie		5	2	5	7	5
Lasy Gostynińsko-Włocławskie		3	0	2	4	6
Lasy Janowskie	1994	1	1	1	1	3
Bory Lubuskie		1	1	0	2	1
Puszcza Kozienicka		3	1	3	6	12
Lasy Beskidu Śląskiego		4	2	8	7	13
Lasy Oliwsko-Darżlubskie		2	2	1	0	5
Lasy Rychtaleskie	1996	2	1	2	2	4
Puszcze Szczecińskie		3	1	2	3	3
Lasy Birczańskie	2001	1	1	1	1	5
Lasy Mazurskie	2002	5	2	6	9	16
Lasy Spalsko-Rogowskie		2	0	2	4	7
Lasy Warcińsko-Polanowskie		2	1	2	3	5
Sudety Zachodnie		2	2	2	2	6
Puszcza Świętokrzyska	2004	6	0	3	4	13
Puszcza Notecka		7	0	7	4	13
Lasy Beskidu Sądeckiego		1	1	2	1	7
Lasy Warszawskie	2005	4	4	3	6	8
Razem	X	57	23	53	70	143

Tabela 7.2. Obiekty edukacyjne Lasów Państwowych na terenie leśnych kompleksów promocyjnych (LKP) w 2010 r. – według LKP (część druga tabeli)

Leśny Kompleks Promocyjny	Rok utworzenia LKP	Liczba nadleśnictw w LKP	PUNKT EDUKACJI LEŚNEJ ¹						INNE OBIEKTY EDUKACYJNE ²					
			Ogółem	Szkółka leśna	Drzewostan	Obiekt małej retencji	Pozostałe	Ogółem	Rezerwat	Ogród dendrologiczny	Obiekty kultury	Pozostałe		
Puszcza Białowieska		3	31	1	0	29	1	11	4	4	1	2		
Bory Tucholskie		5	19	3	3	5	8	21	12	2	2	5		
Lasy Gostyński-Włocławskie		3	8	3	4	0	1	9	4	1	0	4		
Lasy Janowskie	1994	1	2	1	1	0	0	10	3	0	1	6		
Bory Lubuskie		1	7	1	1	1	4	8	2	2	1	3		
Puszcza Kozienicka		3	19	5	5	0	9	29	12	2	3	12		
Lasy Beskidu Śląskiego		4	18	6	5	0	7	27	12	2	5	8		
Lasy Oliwsko-Darżlubskie		2	4	1	3	0	0	1	0	1	0	0		
Lasy Rychtańskie	1996	2	5	2	1	1	1	6	3	0	1	2		
Puszcze Szczecińskie		3	10	3	3	1	3	12	2	1	1	8		
Lasy Birczańskie	2001	1	4	1	1	2	0	6	3	1	2	0		
Lasy Mazurskie	2002	5	50	4	29	13	4	42	12	2	20	8		
Lasy Spalsko-Rogowskie		2	14	2	5	5	2	14	7	0	4	3		
Lasy Warcińsko-Polanowskie		2	23	0	21	0	2	8	2	1	2	3		
Sudety Zachodnie		2	6	0	2	3	1	7	3	1	3	0		
Puszcza Świętokrzyska	2004	6	6	3	2	0	1	11	8	0	1	2		
Puszcza Notecka		7	36	6	12	1	17	14	3	2	2	7		
Lasy Beskidu Sądeckiego		1	16	6	5	4	1	11	2	0	7	2		
Lasy Warszawskie	2005	4	25	3	8	0	14	31	8	2	4	17		
Razem	X	57	303	51	111	65	76	278	102	24	60	92		

¹Punkt (powierzchnia) edukacji leśnej – to oznakowany obiekt związany z gospodarką leśną, a jednocześnie stale lub okresowo wykorzystywany w edukacji leśnej, np. szkółka leśna, wyluszcarnia nasion, drzewostan zachowawczy i nasenny.

²Inne obiekty (wykorzystywane w działalności edukacyjnej nadleśnictwa) – to oznakowane obiekty, które nie są związane bezpośrednio z gospodarką leśną, np. rezerwat przyrody, parki i ogrody dendrologiczne, zagroda dla zwierząt, obiekty kultury, tradycji, pamięci historycznej.

Tabela 8.1. Formy edukacji zrealizowane w nadleśnictwach leśnych kompleksów promocyjnych w 2010 r. – LEKCJE TERENOWE, LEKCJE W IZBIE LEŚNEJ, LEKCJE W SZKOLE I SPOTKANIA EDUKACYJNE POZA SZKOŁĄ (część pierwsza tabeli)

Leśny Kompleks Promocyjny	Rok utworzenia LKP	Liczba nadleśnictw w LKP	LEKCJE TERENOWE				LEKCJE W IZBIE LEŚNEJ				LEKCJE W SZKOLE				SPOTKANIA EDUKACYJNE POZA SZKOŁĄ			
			Liczba lekcji	Liczba uczestników	Liczba ¹ lekcji na 1 nadl.	Liczba lekcji	Liczba uczestników	Liczba ¹ lekcji na 1 nadl.	Liczba lekcji	Liczba uczestników	Liczba lekcji	Liczba uczestników	Liczba ¹ lekcji na 1 nadl.	Liczba lekcji	Liczba uczestników	Liczba lekcji	Liczba uczestników	Liczba ¹ spotkań na 1 nadl.
Puszcza Białowieska		3	665	37 180	222	114	1 147	38	70	1 743	23	59	2 963	20				
Bory Tucholskie		5	374	10 691	75	303	7 701	61	47	1 532	9	26	669	5				
Lasy Gostynińsko-Włocławskie		3	61	1 926	20	46	1 176	15	10	996	3	33	2 077	11				
Lasy Janowskie	1994	1	64	2 669	64	391	10 954	391	6	282	6	0	0	0				
Bory Lubuskie		1	155	5 003	155	143	2 846	143	27	1 051	27	2	74	2				
Puszcza Kozienicka		3	252	10 332	84	89	2 374	30	68	2 122	23	14	755	5				
Lasy Beskidu Śląskiego		4	350	13 850	88	716	28 806	179	69	3 449	17	60	3 133	15				
Lasy Oliwsko-Darżlubskie		2	119	5 163	60	113	3 618	57	84	4 022	42	15	407	8				
Lasy Rychalskie	1996	2	100	6 748	50	80	2 037	40	25	1 262	13	4	680	2				
Puszcze Szczecińskie		3	881	38 559	294	607	21 225	202	40	3 876	13	42	1 727	14				
Lasy Birczańskie	2001	1	13	400	13	30	936	30	32	1 888	32	4	120	4				
Lasy Mazurskie		5	356	10 416	71	187	6 408	37	102	3 130	20	178	4 305	36				
Lasy Spalsko-Rogowskie	2002	2	138	4 411	69	27	2 423	14	31	1 111	16	6	180	3				
Lasy Warcińsko-Polanowskie		2	43	1 234	22	55	1 787	28	33	1 262	17	14	420	7				
Sudety Zachodnie		2	83	3 605	42	88	3 280	44	8	399	4	16	949	8				
Puszcza Świętokrzyska	2004	6	87	3 370	15	26	897	4	80	3 916	13	3	78	1				
Puszcza Notecka		7	139	5 561	20	101	4 006	14	72	2 295	10	16	950	2				
Lasy Beskidu Sądeckiego		1	66	895	66	19	456	19	5	186	5	2	150	2				
Lasy Warszawskie	2005	4	227	9 880	57	79	3 298	20	75	3 528	19	26	487	7				
Razem	X	57	4 173	171 893	śr. 73	3 214	105 375	śr. 56	884	38 050	śr. 16	520	20 124	śr. 9				

¹ W zaokrągleniu do jedności

Tabela 8.2. Formy edukacji zrealizowane w nadleśnictwach leśnych kompleksów promocyjnych w 2010 r. – KONKURSY, AKCJE, WYSTAWY oraz frekwencja OGÓŁEM
(część druga tabeli)

Leśny Kompleks Promocyjny	Rok utworzenia LKP	Liczba nadleśnictw w LKP	KONKURSY LEŚNE (wiedzy, plastyczne itp.)			AKCJE EDUKACYJNE			WYSTAWY EDUKACYJNE			Frekwencja na 1 nadleśnictwo LKP	
			Liczba konkursów	Liczba uczestników	Liczba uczestn. w 1 konkursie	Liczba akcji	Liczba uczestników	Liczba uczestn. w 1 akcji	Liczba wystaw	Liczba zwiedzających	Liczba ¹ zwiedzających 1 wystawę		
Puszcza Białowiecka		3	11	2 020	184	6	2 330	388	0	0	0	47 383	15 794
Bory Tucholskie		5	14	1 986	142	28	5 723	204	2	260	130	28 562	5 712
Lasy Gostyńskie-Włocławskie		3	17	4 921	289	61	16 293	267	0	0	0	27 389	9 130
Lasy Janowskie	1994	1	2	88	44	0	0	0	0	0	0	13 993	13 993
Bory Lubuskie		1	5	1 340	268	14	1 029	74	1	960	960	12 303	12 303
Puszcza Kozienicka		3	21	3 238	154	55	5 053	92	12	5 320	443	29 194	9 731
Lasy Beskidu Śląskiego		4	33	4 345	132	38	38 811	1 021	17	43 196	2 541	135 590	33 898
Lasy Oliwsko-Darżlubskie		2	11	280	25	11	2 490	226	2	600	300	16 580	8 290
Lasy Rychalskie	1996	2	3	363	121	3	348	116	0	0	0	11 438	5 719
Puszcze Szczecińskie		3	31	2 282	74	20	19 040	952	14	22 756	1 625	109 465	36 488
Lasy Birczańskie	2001	1	6	1 900	317	6	1 100	183	3	2 200	733	8 544	8 544
Lasy Mazurskie		5	50	5 344	107	70	3 506	50	50	5 921	118	39 030	7 806
Lasy Spalsko-Rogowskie	2002	2	20	733	37	30	1 386	46	0	0	0	10 244	5 122
Lasy Warcińsko-Polanowskie		2	15	723	48	38	4 712	124	25	793	32	10 931	5 466
Sudety Zachodnie		2	5	840	233	6	717	120	7	13 800	1 971	23 590	11 795
Puszcza Świętokrzyska	2004	6	18	4 149	231	19	3 195	168	4	519	130	16 124	2 687
Puszcza Notecka		7	15	857	57	16	2 070	129	1	570	570	16 309	2 330
Lasy Beskidu Sądeckiego		1	10	641	64	8	350	44	2	519	260	3 197	3 197
Lasy Warszawskie	2005	4	8	1 770	221	54	4 176	77	2	180	90	23 319	5 830
Razem	X	57	295	37 820	śr. 128	483	112 329	śr. 233	142	97 594	śr. 687	583 185	śr. 10231

¹ W zaokrągleniu do jednostki

² Dotyczy wszystkich form edukacji z tabeli 11.1 i 11.2.

Tabela 9. Współpraca ze szkołami w edukacji przyrodniczo-leśnej i pracownicy angażujący się w działalność edukacyjną w nadleśnictwach LKP w 2010 r. – według LKP

Leśny Kompleks Promocyjny	Rok utworzenia LKP	Liczba nadleśnictw w LKP	WSPÓŁPRACA ZE SZKOŁAMI			PRACOWNICY ANGAŻUJĄCY SIĘ W DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNĄ								
			Liczba szkół	Liczba wspólnych przedsięwzięć	Liczba szkół na 1 nadl. LKP	Nadleśniczy	Zastępca nadleśniczego	Inżynier nadzoru	Specjalista, referent	Leśniczy, podleśniczy	Strażnik leśny	Stażysta	RAZEM w LKP	Średnio ¹ w 1 nadleśnictwie LKP
Puszcza Białowieża		3	30	65	10	3	3	3	7	25	3	1	45	15
Bory Tucholskie		5	63	23	13	3	3	6	13	32	7	3	67	13
Lasy Gostynińsko-Włocławskie		3	58	21	19	3	3	3	8	29	0	2	48	16
Lasy Janowskie	1994	1	6	1	6	1	0	1	1	3	0	0	6	6
Bory Lubuskie		1	22	53	22	1	1	2	2	15	1	0	22	22
Puszcza Kozienicka		3	88	126	29	3	3	4	13	34	7	3	67	22
Lasy Beskidu Śląskiego		4	178	272	45	4	5	4	14	55	6	8	96	24
Lasy Oliwsko-Darżlubskie		2	37	89	19	2	2	4	4	26	1	3	42	21
Lasy Ryczałskie	1996	2	19	11	10	1	1	2	4	16	3	2	29	15
Puszcze Szczecińskie		3	73	13	24	3	3	3	14	53	5	2	83	28
Lasy Birczańskie	2001	1	5	8	5	1	2	2	3	10	0	1	19	19
Lasy Mazurskie	2002	5	79	478	16	5	5	6	20	81	6	4	127	25
Lasy Spalsko-Rogowskie		2	37	30	19	2	2	2	8	44	3	2	63	32
Lasy Warcińsko-Polanowskie		2	29	70	15	2	2	2	14	24	4	1	49	25
Sudety Zachodnie		2	65	43	33	2	1	2	6	17	3	0	31	16
Puszcza Świętokrzyska	2004	6	148	142	25	5	5	3	13	44	8	7	85	14
Puszcza Notecka		7	198	278	28	7	7	5	22	31	6	7	85	12
Lasy Beskidu Sudeckiego		1	19	27	19	2	2	1	2	18	1	1	27	27
Lasy Warszawskie	2005	4	178	307	45	4	3	4	14	49	7	11	92	23
Razem	X	57	1 332	2 057	śr.23	54	53	59	182	606	71	58	1 083	śr.19
					Udział %	5,0	4,9	5,4	16,8	56,0	6,6	5,4	100,0	x

¹ W zaokrągleniu do jedności

Tabela 10. Wydatki na edukację przyrodniczo-leśną w Lasach Państwowych w 2010 r. (w tys. zł) – według RDLP

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych	Liczba nadleśnictw	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA DZIAŁALNOŚCI EDUKACYJNEJ							Suma wydatków	Koszty własne na 1 nadl. średnio	Wydatki ogółem na 1 nadl.
		Koszty własne nadleśnictwa	Fundusz leśny	Budżet państwa	Wojewódzki Fundusz OŚiGW	Narodowy Fundusz OŚiGW	Inne				
Białystok	31	1 000,3	0,0	0,5	143,2	0,0	8,5	1 152,5	32,3	37,2	
Gdańsk	15	687,5	0,0	0,0	13,4	0,0	7,0	707,9	45,8	47,2	
Katowice	38	778,1	86,4	0,0	104,1	0,0	19,2	987,8	20,5	26,0	
Kraków	16	484,2	0,0	0,0	5,6	0,0	30,0	519,8	30,3	32,5	
Krosno	26	501,5	0,0	21,9	0,0	55,0	758,9	1 337,3	19,3	51,4	
Lublin	25	444,7	0,0	0,0	30,5	193,5	0,0	668,7	17,8	26,7	
Łódź	19	421,7	0,0	0,0	92,1	0,0	0,0	513,8	22,2	27,0	
Olsztyn	33	543,7	0,0	0,0	231,4	0,0	1,2	776,3	16,5	23,5	
Piła	20	672,7	0,0	0,0	84,3	0,0	0,0	757,0	33,6	37,9	
Poznań	25	1 328,4	0,0	0,0	28,9	0,0	78,5	1 435,8	53,1	57,4	
Radom	23	472,9	0,0	0,0	26,1	0,0	5,0	504,0	20,6	21,9	
Szczecin	35	1 462,0	0,0	0,0	85,8	0,0	38,0	1 585,8	41,8	45,3	
Szczecinek	30	765,6	0,0	0,0	54,2	0,0	18,9	838,7	25,5	28,0	
Toruń	27	965,5	0,0	0,0	45,9	0,0	2,0	1 013,4	35,8	37,5	
Warszawa	14	1 223,0	0,0	0,0	46,5	261,3	15,0	1 545,8	87,4	110,4	
Wrocław	33	899,8	0,0	0,0	169,3	195,0	12,0	1 276,1	27,3	38,7	
Zielona Góra	20	699,8	0,0	0,0	7,8	80,6	6,4	794,6	35,0	39,7	
Razem	430	13 351,4	86,4	22,4	1 169,1	785,4	1 000,6	16 415,3	śr. 31,0	śr. 38,2	
Udział %	X	81,4	0,5	0,1	7,1	4,8	6,1	100,0	X	X	

Tabela 11. Wydatki na edukację przyrodniczo-leśną społeczeństwa w leśnych kompleksach promocyjnych w 2010 r. (w tys. zł) – według LKP

Leśny Kompleks Promocyjny	Rok utworzenia LKP	Liczba nadleśnictw w LKP	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA							Razem wydatki w LKP	Koszty własne na 1 nadl. LKP, średnio	Wydatki ogółem na 1 nadl. LKP, średnio
			Koszty własne	Fundusz leśny	Budżet państwa	WFOŚiGW	NFOŚiGW	Inne				
Puszcza Białowieska		3	96,2	0,0	0,0	52,2	0,0	0,0	0,0	148,4	32,1	49,5
Bory Tucholskie		5	412,2	0,0	0,0	2,0	0,0	0,0	2,0	416,2	82,4	83,2
Lasy Gostyńskie-Włocławskie		3	44,2	0,0	0,0	6,8	0,0	0,0	0,0	51,0	14,7	17,0
Lasy Janowskie	1994	1	101,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	101,7	101,7	101,7
Bory Lubuskie		1	309,3	0,0	0,0	2,1	80,6	0,0	0,0	392,0	309,3	392,0
Puszcza Kozienicka		3	118,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	118,9	39,6	39,6
Lasy Beskidu Śląskiego		4	738,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,6	743,1	184,6	185,8
Lasy Oliwsko-Darżlubskie		2	284,5	0,0	0,0	11,0	0,0	0,0	0,0	295,5	142,3	147,8
Lasy Rychtańskie	1996	2	17,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	17,2	8,6	8,6
Puszcze Szczecińskie		3	639,1	0,0	0,0	62,5	0,0	0,0	38,0	739,6	213,0	246,5
Lasy Birczańskie	2001	1	110,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	110,3	110,3	110,3
Lasy Mazurskie	2002	5	216,3	0,0	0,0	55,0	0,0	0,0	0,0	271,3	43,3	54,3
Lasy Spalsko-Rogowskie		2	64,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	64,5	32,3	32,3
Lasy Warcińsko-Polanowskie		2	130,8	0,0	0,0	42,7	0,0	0,0	3,2	176,7	65,4	88,4
Sudety Zachodnie		2	379,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	379,1	189,6	189,6
Puszcza Świętokrzyska	2004	6	158,2	0,0	0,0	7,0	0,0	0,0	5,0	170,2	26,4	28,4
Puszcza Notecka		7	350,6	0,0	0,0	32,4	0,0	0,0	101,0	484,0	50,1	69,1
Lasy Beskidu Sądeckiego		1	276,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	276,9	276,9	276,9
Lasy Warszawskie	2005	4	1 013,3	0,0	0,0	21,5	261,3	0,0	0,0	1 296,1	253,3	324,0
Razem	X	57	5 461,8	0,0	0,0	295,2	341,9	153,8	6 252,7	śr. 95,8	śr. 109,7	
Udział % źródeł finansowania edukacji w LKP	X	X	87,3	0,0	0,0	4,7	5,5	2,5	100,0	X	X	

Dzięki zaangażowaniu Lasów Państwowych w edukację leśną społeczeństwa, na terenach lasów w całej Polsce powstało wiele atrakcyjnie zagospodarowanych obiektów, między innymi ścieżki przyrodniczo-leśne. Fot. Tadeusz Chrzanowski

Rola nauczyciela – eksperta w zakresie leśnictwa to główne zadanie leśników angażujących się w edukację leśną społeczeństwa. Fot. Tadeusz Chrzanowski

Aneks

ŚCIEŻKI PRZYRODNICZO-LEŚNE W EDUKACJI SPOŁECZEŃSTWA

SPIS TREŚCI

1. Ścieżki edukacyjne w Lasach Państwowych	40
2. Zagospodarowanie ścieżki	40
3. Tematy obowiązkowe na trasie ścieżki	41
4. Tematy nieleśne na ścieżce	42
5. Folder-przewodnik do ścieżki	42
6. Ścieżka w moim leśnictwie	43
7. Współpraca ze szkołą	44
8. Dokumentacja zajęć na ścieżce	44
9. Literatura	45

Ścieżki przyrodniczo-leśne w edukacji społeczeństwa

1. ŚCIEŻKI EDUKACYJNE W LASACH PAŃSTWOWYCH

Leśną ścieżką edukacyjną przyjęło się nazywać w Lasach Państwowych „wytyczoną i oznakowaną trasę w środowisku przyrodniczym, głównie leśnym, umożliwiającą zdobywanie wiedzy i umiejętności samodzielnie lub z przewodnikiem”.

Istnieje duże bogactwo w nazewnictwie takich leśnych ścieżek. Od przyrodniczych, przez przyrodniczo-leśne do leśnych, od poznawczych, przez dydaktyczne do edukacyjnych i jeszcze różnorodne połączenia wymienionych nazw. Na potrzeby tego opracowania będziemy posługiwać się nazwą „leśna ścieżka edukacyjna”, która – jak się wydaje – najkrócej i jednoznacznie określa ten popularny w Lasach Państwowych obiekt służący edukacji leśnej społeczeństwa.

Ścieżki edukacyjne tworzone w polskich parkach narodowych i nadleśnictwach już w latach 70. XX wieku, jednak prawdziwie mocnym impulsem do ich tworzenia w Lasach Państwowych było powołanie Leśnych Kompleksów Promocyjnych w 1994 r., którym jako jedno z zadań przypisano „edukację ekologiczną społeczeństwa”. Przez kolejnych piętnaście lat leśnicy wytyczyli i zagospodarowali na różne sposoby ponad 900 leśnych ścieżek edukacyjnych, co daje średnio dwie ścieżki na każde z 430 nadleśnictw Lasów Państwowych. W rzeczywistości są nadleśnictwa posiadające cztery, nawet pięć wyznaczonych tras dydaktycznych i nieliczne, które ich w ogóle nie mają, a w edukacji wykorzystują innego rodzaju obiekty, jak punkty i powierzchnie edukacyjne, zielone klasy, izby leśne, rezerваты przyrody, ogrody dendrologiczne itp.

2. ZAGOSPODAROWANIE ŚCIEŻKI

W początkowym okresie tworzenia ścieżek edukacyjnych miały one często znaczną długość, nawet ponad pięć kilometrów. W praktyce okazało się, że przy prowadzeniu zajęć na tak długich trasach i przy wielu prezentowanych tam tematach, czas przejścia i komentarza był zbyt długi. Gdy było to możliwe wprowadzano wersje skrócone, pomijając część przystanków tematycznych. Jest to szczególnie istotne, gdy gośćmi na ścieżce są dzieci przedszkolne, bądź z początkowych klas szkoły podstawowej. Obecnie przyjmuje się, że standardowa leśna ścieżka edukacyjna nie powinna przekraczać 3 km długości, a czas zwiedzania (edukacji) nie powinien prze-

kraczać 3-4 godzin wraz z przerwą na odpoczynek np. w połowie drogi.

Przy projektowaniu przebiegu trasy ścieżki edukacyjnej zazwyczaj bierze się pod uwagę naturalne urozmaicenie (bogactwo) przyrodnicze i konfigurację terenu, stąd ścieżka niekoniecznie jest reprezentatywna dla obszaru danego nadleśnictwa, a tym bardziej dla regionu. To nie szkodzi, gdyż ważniejsze jest bogactwo tematów i... doznań, które można zaoferować odwiedzającym dany obiekt. Pierwszorzędne znaczenie ma bezpieczeństwo na trasie, a więc wyeliminowanie wszelkich zagrożeń dla osób poruszających się po ścieżce oraz właściwe zabezpieczenie, wygradzenie miejsc niebezpiecznych.

Na trasie ścieżki edukacyjnej wyznaczone są przystanki tematyczne, zazwyczaj opisane na specjalnie przygotowanych i trwale zamocowanych na stelażach tablicach edukacyjnych. Na tablicy umieszcza się temat przystanku, ilustracje (fotografie, schemat lub rysunek) i krótki komentarz. Ponadto, zgodnie z obowiązującą w Lasach Państwowych „Księgą wizualizacji” (Zarządzenie nr 9 Dyrektora Generalnego LP z 2010 r.) jest tam też logo Lasów Państwowych i nazwa jednostki organizacyjnej (nadleśnictwa). Z dotychczasowych doświadczeń wynika, że takich przystanków na trasie ścieżki nie powinno być więcej niż dziesięć, gdyż w praktyce zabraknie czasu na omówienie większej liczby tematów. Natomiast, gdy czasu zbywa nietrudno zaimprovizować temat leśny bez konieczności wspierania się tablicą.

Z punktu widzenia leśnika sam las (ekosystem leśny) jest najważniejszym i wystarczającym obiektem edukacji leśnej. Dodatkowe wyznaczenie miejsc, powierzchni i tras oraz ich zagospodarowanie ma za zadanie ukierunkowanie oferty edukacyjnej oraz podniesienie bezpieczeństwa i atrakcyjności pobytu w lesie. A służy temu tzw. mała infrastruktura, wykonywana zazwyczaj z naturalnych materiałów budowlanych, jak drewno, czy kamienie. Są to mostki ponad ciekami wodnymi, pomosty wychodzące nad tereny zabagnione i torfowiska, balustrady przy stromych fragmentach ścieżki, podejścia i zejścia (zazwyczaj w formie schodów), rzadziej wiaty z ławami, platformy i wieże widokowe (obserwacyjne), polany zabaw z miejscem na bezpieczne ognisko.

Ważnym wyposażeniem leśnej ścieżki edukacyjnej są obiekty i urządzenia wykorzystywane i funkcjonujące we współczesnym leśnictwie. Dla przykładu można tu wymienić: szkołę leśną, drzewostan nasienny, grodzone fragmenty upraw leśnych, remizę dla ptaków, pułapki pozwalające monitorować liczebność owadów szkodliwych dla lasu, paśniki dla zwierząt. Ważne są obiekty związane z „klasyczną” ochroną przyrody, jak: rezerwat, czy pomnik przyrody, obszar Natura 2000 i użytek ekologiczny. Jak również obiekty wpływające na różnorodność biologiczną obszarów leśnych, na przykład obiekty małej retencji, źródła cieków i oczka wodne, fragmenty lasu o wybitnych walorach przyrodniczych.

W lasach państwowych na południu Niemiec (Bawaria, Badenia-Wirtembergia) popularnym elementem leśnych ścieżek edukacyjnych są różnego rodzaju urządzenia służące rekreacji i aktywizacji ruchowej, przygotowane zwłaszcza dla dzieci. Przejścia nad ciekami wodnymi mogą mieć postać ruchomych, wiszących mostków

wymagających zachowania równowagi i pewnego wysiłku przy pokonywaniu przeszkody, na przystanku prezentującym zwierzęta leśne można dowiedzieć się jak daleko potrafią one skoczyć, a na prowizorycznej skoczni w dal sprawdzić własne możliwości w tym zakresie. Jest też miejsce umożliwiające rzut szyszką do kosza lub pajęczyna z grubych lin rozpiętych pomiędzy pniami dorodnych sosen. Pomysłowość niemieckich leśników i nauczycieli jest w tym temacie ogromna. W Nadleśnictwie Fussen u podnóża Alp (Bawaria) wejście na ścieżkę ma postać zjeżdżalni znanej z placów zabaw, przy czym opiekun (na szczęście) może skorzystać z wejścia na ścieżkę po umieszczonych w sąsiedztwie drewnianych schodach. Niektóre wymienione elementy zagospodarowania rekreacyjnego lasu można spotkać również w polskich lasach.

3. TEMATY OBOWIĄZKOWE NA TRASIE ŚCIEŻKI

a. Cele i treści edukacji leśnej

Cele i treści edukacji leśnej społeczeństwa prowadzonej w Lasach Państwowych ujęto syntetycznie w „Wytocznych do tworzenia programu edukacji leśnej społeczeństwa w nadleśnictwie”, które są załącznikiem do Zarządzenia nr 57 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z 9 maja 2003 r. Zarządzenie to określa cele edukacji leśnej następująco:

1) upowszechnianie w społeczeństwie wiedzy o środowisku leśnym oraz o wielofunkcyjnej i zrównoważonej gospodarce leśnej,

2) podnoszenie świadomości społeczeństwa w zakresie racjonalnego i odpowiedzialnego korzystania z wszystkich funkcji (darów) lasu: ekologicznych, społecznych, produkcyjnych (gospodarczych),

3) budowanie zaufania społecznego do działalności zawodowej leśników.

Cele edukacji leśnej – zapisano dalej w Zarządzeniu nr 57 – należy realizować opierając się na treściach zawartych w tematach:

1) budowa i funkcjonowanie ekosystemów leśnych,

2) znaczenie (funkcje) lasu: ekologiczne, produkcyjne i społeczne,

3) ochrona przyrody,

4) zadania leśników i leśnictwa.

Takie sformułowanie celów i treści edukacji leśnej społeczeństwa ma swoich krytyków, którzy chcieliby je znacząco poszerzyć o tematy ogólnoprzyrodnicze, a nawet zastąpić szeroko rozumianą edukacją ekologiczną. Nie ujmując niczego krytykom, trzeba wyraźnie podkreślić, że Lasy Państwowe podejmując się edukacji leśnej społeczeństwa nie chcą i nie mogą wyręczać resortu oświaty (szkół), ani nawet nie zamierzają konkurować z innymi podmiotami działającymi na polu edukacji ekologicznej społeczeństwa, jak na przykład parkami narodowymi i krajobrazowymi, stowarzyszeniami i organizacjami ekologicznymi. Lasy Państwowe dysponując dobrze wykształconą kadrą i zarządzając ogromnym, przyrodniczo bezcennym majątkiem publicznym – polskimi lasami, obok wypełniania podstawowych i obligatoryjnych zadań gospodarczo-ochronnych, starają się wypełnić lukę w sy-

stemie edukacji ekologicznej i przyrodniczej społeczeństwa dotyczącą właśnie lasów i leśnictwa. Nie bez znaczenia są również realia funkcjonowania Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe, które jest organizmem gospodarczym samofinansującym się z ograniczonymi możliwościami angażowania własnej, stosunków szczupłej liczebno kadry oraz własnych, wypracowanych środków finansowych w działania edukacyjne. W tych okolicznościach zrozumiałe staje się, że treści edukacji nie mogą być nadmiernie rozbudowane.

b. Urządzenie, hodowla, ochrona lasu i przyrody oraz... drewno

W formalnej edukacji szkolnej prowadzonej na poziomie podstawowym, średnim, a nawet wyższym (kierunki przyrodnicze, poza leśnictwem) praktycznie brak jest tematów związanych z gospodarką leśną, w tym zwłaszcza w zakresie racjonalnego użytkowania zasobów leśnych. Stąd wynika m.in. wiele niesprawiedliwych publicznie głoszonych ocen działalności gospodarczo-ochronnej leśników ujawniających się szczególnie ostro np. w dyskusjach na temat ochrony Puszczy Białowieskiej, a ostatnio również na obszarach leśnych włączonych do sieci Natura 2000. Stan nikłej wiedzy społeczeństwa na temat gospodarki leśnej musi być brany pod uwagę przez leśników, którzy podejmują działalność edukacyjną. Niestety, wciąż jeszcze na wielu ścieżkach edukacyjnych w Lasach Państwowych spotyka się tablice z informacjami pisanymi językiem trudnym, specjalistycznym, niezrozumiałym dla przeciętnego odbiorcy, zwłaszcza, gdy korzysta on ze ścieżki samodzielnie, bez przewodnika, który mógłby szerzej temat objaśnić. Niewątpliwie to wielka sztuka pisać o sprawach trudnych w sposób jasny i przystępny. Kilkanaście lat doświadczeń w tym zakresie pozwoliło wypracować dobre standardy. Jest w kraju kilku producentów tablic edukacyjnych i jeśli nadleśnictwo skieruje do współpracy w ich przygotowaniu pracownika odpowiedzialnego za zagospodarowanie ścieżki wynik może być bardzo dobry. Jest wiele takich przykładów na terenie całej Polski.

Jakie tematy należy, zatem uznać za obowiązkowe na leśnych ścieżkach edukacyjnych? Z całą pewnością te, które przybliżają społeczeństwu główne działy leśnictwa i gospodarki leśnej. Oto kilka sztandarowych przykładów:

a) z działu urządzania lasu: Inwentaryzacja zasobów leśnych i plan urządzenia lasu; Ile mamy lasów w Polsce i w regionie – wzrost powierzchni i zasobów; Podział powierzchniowy lasów i jego uzasadnienie,

b) z działu hodowli lasu: Szkółka leśna; Jak rośnie las; Pielęgnacja lasu (wyjaśnienie terminów czyszczenie i trzebież i znaczenie tych zabiegów); Rola leśnika w hodowli lasu (naśladowanie natury),

c) z działu ochrony lasu: Główne zagrożenia lasów: pożary, zaśmiecanie, wielkie gradacje, szkody od zwierzyny, choroby grzybowe; Rola leśnika w ochronie lasu (monitoring, profilaktyka, rola i zadania Straży Leśnej),

d) z działu ochrony przyrody: Program Ochrony Przyrody w nadleśnictwie; Formy ochrony przyrody (Natura 2000, rezerwat, pomniki przyrody, użytki ekologiczne); Strefowa ochrona zwierząt; Rola leśnika w ochronie przyrody,

e) promocja drewna: Drewno jako w pełni ekologiczny, odnawialny surowiec naturalny wytwarzany w lasach w naturalnym procesie przyrodniczym; Zastosowania drewna (przemysł drzewny i celulozowy jako ważne działy gospodarki, miejsce pracy, źródło utrzymania rodzin); Relacja przyrostu drewna i wielkości pozyskania; Jeśli nie drewno to co?

f) tematy ogólne: Znaczenie lasu dla klimatu, dla człowieka; Co nam daje las; Ekosystem leśny; Budowa warstwowości lasu; Ekologia lasu.

4. TEMATY NIELEŚNE NA ŚCIEŻCE

Dominacja tematyki leśnej na trasach dydaktycznych tworzonych przez leśników na terenie nadleśnictwa wydaje się w pełni uzasadniona. Warto jednak pamiętać, że dodanie jednego, czy kilku tematów niekoniecznie związanych z lasem wzbogaci treści prezentowane na ścieżce edukacyjnej. Mogą to być tematy blisko związane z lasem, jak gleboznawstwo leśne, wybrane zagadnienia z botaniki leśnej, albo tematy pokrewne objaśniające budowę i znaczenie ekosystemów nieleśnych, jak zbiornik wodny, czy torfowisko.

Na leśnych ścieżkach edukacyjnych nie powinno zabraknąć tematów historycznych i problematyki lokalnej szczególnie, gdy mamy możliwość zaprezentować je w terenie. Są to czasem miejsca pamięci, miejsca ważniejszych wydarzeń z historii Polski, regionu, leśnictwa. Mogą to być obiekty związane z kulturą i tradycją, a czasem tylko legendy, których zawsze chętnie słuchają uczestnicy edukacji leśnej.

5. FOLDER-PRZEWODNIK DO ŚCIEŻKI

Do zagospodarowanych leśnych ścieżek edukacyjnych nadleśnictwa często opracowują jeszcze folder, który zawiera podstawowe informacje na temat ścieżki i pełni też rolę swoistego przewodnika. Jeśli trasa ścieżki jest dobrze wytyczona w terenie i oznakowana, drukowany przewodnik pozwala na wcześniejsze zapoznanie się z tematyką prezentowaną na ścieżce i na samodzielne jej zwiedzanie. Jest to wygodne zarówno dla gospodarzy (leśników), którzy często nie są w stanie „obsłużyć” każdej grupy przyjeżdżającej do lasu, jak i dla odwiedzających, którzy mogą zwiedzić ścieżkę w dogodnym dla siebie terminie. Tym bardziej, że w zwiedzaniu ścieżek edukacyjnych występuje wyraźna sezonowość i najwyższa frekwencja notowana jest w końcówce roku szkolnego (maj-czerwiec) i wczesną jesienią (wrzesień-październik).

Ponadto, drukowany przewodnik jest optymalnym wsparciem dla turystów indywidualnych, jak i grup rodzinnych, które nie mogą liczyć na towarzystwo leśnika-przewodnika z nadleśnictwa. Dobrze i atrakcyjnie opracowany folder do ścieżki jest cennym wsparciem merytorycznym nawet, gdy grupa jest oprowadzana po ścieżce przez leśnika. Zawarte w nim informacje ułatwiają zapamiętanie poznanych tematów, mogą być pomocą przy opracowaniach własnych, czy – w przypadku uczniów odbywających lekcje terenową – sprawozdaniach z wycieczki do lasu.

Foldery-przewodniki po leśnej ścieżce edukacyjnej mogą mieć różną formę, jednak w wersji optymalnej powinny zawierać (Zawadzka, 2002):

- informacje na temat komunikacji i możliwości dojazdu do obiektu (przystanku początkowego ścieżki) oraz zasad udostępnienia,
- mapę lub plan przebiegu ścieżki,
- informację o stopniu trudności i długości trasy oraz czasie potrzebnym do jej przebycia,
- ogólną charakterystykę przyrodniczą i historyczną obiektu,
- prezentację celów poznawczych możliwych do zrealizowania na ścieżce,
- wykaz zalecanych pomocy i sprzętu (np. lornetki, lupy, miarki, notatniki, klucze do oznaczania gatunków),
- opis trasy i szczegółowe opisy przystanków,
- rozszerzoną informację o obiektach spotykanych na ścieżce,
- rysunki i fotografie,
- słowniczek trudniejszych terminów (np. dotyczących gospodarki leśnej),
- bibliografię lub zalecaną literaturę.

Ponadto, zawsze należy podać numer telefonu, pod którym osoba zainteresowana może uzyskać potrzebne informacje o ścieżce i – w razie potrzeby – zamówić przewodnika z nadleśnictwa. Obecnie, w zdecydowanej większości, ścieżki edukacyjne są opisane na stronach internetowych nadleśnictwa. Czasami są to obszerne i bogato ilustrowane publikacje. Dlatego należy pamiętać, aby w drukowanym przewodniku podać – obok zalecanej literatury – również adres strony internetowej nadleśnictwa.

Powyżej nakreślone informacje zawarte w przewodniku można modyfikować zależnie od specyfiki danej ścieżki (np. informacji zawartych na tablicach przystankowych), jak i wieku i przygotowania potencjalnego odbiorcy zawartych w nim treści. Są zwolennicy np. odrębnych, poszerzonych opracowań przygotowanych specjalnie dla nauczyciela i skromniejszych, popularnych i bogato ilustrowanych – dla ucznia. Dobrze jest, gdy folder-przewodnik dla ucznia zawiera propozycje zadań do wykonania na poszczególnych lub tylko wybranych przystankach ścieżki i zestawy pytań, poleceń, obserwacji, a wszystko ewentualnie w formie tzw. kart pracy, które można łatwo powielić na kserografie.

U zarania edukacji leśnej społeczeństwa poważnym grzechem leśników było nadużywanie fachowej terminologii (np. rębnia, halizna, trzebież, deprecjacja surowca), która jest nie tylko niezrozumiała dla przeciętnego odbiorcy, ale również skutecznie odstrasza, zwłaszcza młodsze pokolenie od ponownej wizyty w lesie (Jagodziński, 2009). Zatem, zanim zastosujemy fachową terminologię warto zastanowić się, czy jest to konieczne, a jeśli już to robimy – należy koniecznie w sposób popularny, obrazowy temat i terminologię objaśnić.

Przystępując do opracowania folderu-przewodnika terenowego do leśnej ścieżki edukacyjnej warto zapoznać się z istniejącymi już tego rodzaju wydawnictwami, jak również włączyć do współpracy osobę o większej praktyce pedagogicznej (metodyka, nauczyciela przyrody) oraz osobę z doświadczeniem w pisaniu tekstów o tematyce przyrodniczej.

6. ŚCIEŻKA W MOIM LEŚNICTWIE

W raporcie „Główne kierunki działań organizacyjno-ekonomicznych w PGL Lasy Państwowe na najbliższe lata” opracowanym przez zespół Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych w lutym 2003 r. w podsumowaniu napisano: „Należy zawsze pamiętać, że edukacja leśna ma olbrzymie znaczenie dla tworzenia właściwego wizerunku leśników i naszej organizacji Lasów Państwowych, w czym szczególną rolę powinni odgrywać leśniczowie”.

Po siedmiu latach, w 2010 r. na terenie Lasów Państwowych powstało ponad 900 leśnych ścieżek edukacyjnych. Są to obiekty oznakowane i w różnym stopniu zagospodarowane (mała infrastruktura: tablice, kładki, ławki, wiaty, urządzenia związane z gospodarką leśną itp.). Do tych ścieżek opracowano też najczęściej foldery-przewodniki, bądź przynajmniej ulotki z podstawowymi informacjami dla odwiedzających. Oznakowane i zagospodarowane ścieżki znajdują się w oficjalnej ofercie edukacyjnej nadleśnictwa i zainteresowani mogą je samodzielnie, bądź – po uzgodnieniu z nadleśnictwem – grupowo odwiedzić korzystając z pomocy leśnika, pełniącego wówczas rolę przewodnika, bądź choćby eksperta od spraw leśnych.

Z informacji zawartych w ostatnim „Raporcie z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w 2010 roku” wynika, że w edukację społeczeństwa zaangażowanych jest ponad 4,8 tys. leśniczych i podleśniczych i jest to zdecydowanie największa grupa pracowników Lasów Państwowych podejmująca takie działania. Wynika to przede wszystkim ze struktury zatrudnienia w PGL Lasy Państwowe, w której te właśnie stanowiska dominują, jak również przyjętej dość powszechnie, choć niepisanej zasady, że leśniczy współpracuje w zakresie edukacji ze szkołami istniejącymi w zasięgu „oddziaływania” jego leśnictwa.

Przewodnikiem grupy po oznakowanych ścieżkach edukacyjnych jest najczęściej pracownik nadleśnictwa, któremu przypisano w zakresie czynności ten miły, choć niełatwy obowiązek. Rzadziej tę rolę pełni miejscowy leśniczy. Powstaje zatem pytanie, czy w działalności edukacyjnej poszczególnych leśnictw (leśniczego) – nawet jeśli jest to tylko kilka spotkań edukacyjnych w ciągu roku – warto skorzystać z doświadczeń jakie wynikają z funkcjonowania leśnych ścieżek edukacyjnych? Od razu odpowiadamy. Skoro 70-80 proc. leśniczych Lasów Państwowych angażuje się w edukację leśną społeczeństwa, a leśna ścieżka jest najbardziej atrakcyjnym, z punktu widzenia potencjalnych odbiorców, obiektem służącym tej działalności – to na pewno warto.

Oto kilka innych argumentów przemawiających za organizacją leśnej ścieżki edukacyjnej w „moim” leśnictwie:

- optymalny wybór trasy ze względu na bezpieczeństwo, warunki terenowe, bogactwo przyrodnicze, możliwość prezentacji wybranych tematów z zakresu gospodarki leśnej,

- komfort prowadzenia zajęć na własnym, dobrze znanym terenie, mówienia o własnej pracy z możliwością prezentacji „na żywo” jej efektów,

- gromadzenie doświadczeń w prowadzeniu zajęć we „własnym” lesie i we współpracy z nauczycielami i opiekunami grup przybywających na ścieżkę,

- minimalizacja kosztów organizacji i funkcjonowania ścieżki,

- w uzasadnionych przypadkach łatwość weryfikacji trasy, bądź wzbogacenie jej (z założenia) skromnego zagospodarowania.

Właśnie niskie koszty i „z założenia” rezygnacja z zagospodarowania trasy ścieżki to mocny materialny argument przemawiający za wytyczeniem leśnej ścieżki edukacyjnej w „moim” leśnictwie. Uznając, bowiem, że najważniejszym i wystarczającym obiektem edukacji leśnej społeczeństwa jest... sam las, wystarczy dobrze przemyśleć trasę wędrowki, wzbogacić ją o interesujący własny komentarz, zaproponować odwiedzającym kilka prostych lub trudniejszych zadań (zależnie od zaawansowania grupy) do samodzielnego wykonania, kilka zabaw relaksujących i sukces edukacyjny wydaje się być pewny. Od czego zacząć?

a. Mapa obiektów edukacyjnych leśnictwa

Pracownicy terenowi Lasów Państwowych posiadają bardzo dobre rozpoznanie terenu, w którym pracują. W ostatnich latach wzbogaceniu tej wiedzy przysłużyła się dodatkowo powszechna inwentaryzacja przyrodnicza, w której uczestniczyli i faktycznie stale uczestniczą i ją weryfikują. Nietrudno będzie, zatem sporządzić podręczną, roboczą mapkę własnego leśnictwa z zaznaczeniem najciekawszych z punktu prowadzenia edukacji leśnej społeczeństwa obiektów – punktów, czy większych powierzchni. Z analizy już „wypełnionej” obiektami mapki łatwo będzie wytypować kilka miejsc (tras) dogodnych do stworzenia leśnej ścieżki edukacyjnej w „moim” leśnictwie.

b. Wytyczenie ścieżki

Ścieżka na terenie „mojego” leśnictwa nie wymaga nadzwyczajnego zagospodarowania. Powinna spełniać warunki bezpieczeństwa, podejmować i prezentować tematy z kanonu (wytycznych) edukacji leśnej oraz nie stwarzać problemów logistycznych (łatwy dojazd-dojście, miejsce na postój szkolnego autokaru), czas „spokojnego” przejścia maksymalnie do 2-3 godzin, a sama trasa najlepiej w kształcie pętli.

W wersji najprostszej (i zalecanej) powinna to być łatwo dostępna, pod każdym względem bezpieczna leśna trasa. Niepotrzebne jest oznakowanie, a tym bardziej stawianie tablic edukacyjnych. Przebieg ścieżki znany jest leśniczemu (podleśniczemu), który zawsze może z niej skorzystać przy prowadzeniu zajęć dla grup zorganizowanych, które odwiedzają jego leśnictwo. Ze względów praktycznych ważne jest, aby takie ścieżki lokalizować blisko leśniczówki, blisko szkoły, bądź blisko miejsca, do którego jest łatwo dojechać.

Z założenia nie planujemy na trasie ścieżki ławek i innych urządzeń turystycznych. Chyba, że trasa ścieżki po dłuższym czasie sprawdza się, jest chętnie i często odwiedzana, niezagrożona dewastacją – można rozważyć zasadność postawienia wiaty, która będzie przydatna do podsumowania pobytu w lesie, albo przeprowadzenia zajęć, gdy warunki atmosferyczne, np. opady nie sprzyjają wędrowce przez las. Przy czym zdecydowanie zaleca się, aby w pierwszej kolejności na lokalizację wiaty

wybierać teren przy osadzie leśnej (leśniczówce), aby zawsze była „na oku” gospodarza. Ponadto, jeśli wiata ma dobrze spełniać swoją podstawową rolę musi swobodnie pomieścić uczniów jednej szkolnej klasy. Nie może być mała i ciasna. A stąd wynika niewątpliwie spory koszt przedsięwzięcia.

Dalsze doposażenie ścieżki zależy od inicjatywy samego gospodarza i akceptacji nadleśniczego. Jeśli, z czasem, wzbogaci się ona o wspomnianą wiatę, a przy niej kilka tablic, a na trasie o kładkę nad ciekim wodnym, czy w celu udostępnienia terenu zabagnionego – to na pewno będzie to decyzja przemyślana i dobrze uzasadniona.

c. Tematyka ścieżki edukacyjnej

Jak wspomniano wyżej standardowa ścieżka w „mim” leśnictwie nie jest oznakowana, ani dodatkowo zagospodarowana. Jej głównym celem jest prezentacja kilku ciekawych tematów związanych z lasem i gospodarką leśną. Dlatego tak ważne jest zaplanowanie przebiegu trasy, na której leśniczy będzie mógł pokazać tematy z różnych działów gospodarki leśnej i ochrony przyrody. Oto przykładowe tematy do omówienia na jednej ścieżce edukacyjnej:

1. O zachowaniu się w lesie (co wolno, a czego nie powinno się robić w lesie)

2. Las – jego budowa i zależności między żyjącymi w nim organizmami (czyli ekologia lasu)

3. Jak rośnie las? (wybrane elementy hodowli lasu – uprawa leśna najlepiej z fragmentem wygrodzonym, pielęgnacja lasu)

4. Co zagraża naszym lasom (pożary, zaśmiecanie, choroby grzybowe, szkodliwe owady). Ten temat może być omówiony np. przy remizie dla ptaków, albo przy wyłożonych okresowo pułapkach na owady.

5. Ochrona leśnej przyrody (do wyboru – pomnik przyrody, użytek ekologiczny, rezerwat przyrody, ochrona gatunkowa, obszar Natura 2000, martwe drewno w lesie)

6. Dary lasu (drewno jako surowiec odnawialny!, grzyby, zioła, borówki, miejsce rekreacji i wypoczynku ludzi)

7. Co robi leśnik w lesie? (podsumowanie tematyki pokazanej i omówionej na trasie ścieżki, najlepiej w formie pogadanki, albo – gdy warunki na to pozwalają – na kartach pracy przygotowanych wcześniej razem z nauczycielem).

Kolejność tematów podejmowanych na trasie ścieżki zależy od sytuacji w konkretnym terenie i możliwości ich pokazania „na żywo”. Warto jednak zawsze na początku omówić zasady bezpiecznego pobytu w lesie, a na końcu zaproponować wspólne podsumowanie, które pozwoli nam ocenić również skuteczność naszego przekazu.

Do wyżej zaproponowanych typowo leśnych tematów warto dołączyć jeden lub kilka spoza leśnictwa szczególnie, gdy są one obecne materialnie na trasie naszej ścieżki. Może to być znaczenie wody dla lasu i w ogóle dla życia, gdy w zasięgu wędrowki mamy ciek lub zbiorniki wodne, torfowiska i tereny bagienne. Mogą to być tematy związane z historią lasu, obiektów, ludzi. Zawsze atrakcyjne dla słuchaczy jest przytoczenie legendy, wspomnienia lub niezwykłych wydarzeń z historii.

7. WSPÓŁPRACA ZE SZKOŁĄ

Oferta edukacyjna Lasów Państwowych skierowana jest w stronę społeczeństwa, w tym przede wszystkim do szkół. Dlatego ważne jest, aby w przedsięwzięciach takich właśnie jak leśna ścieżka edukacyjna i folder-przewodnik do ścieżki uczestniczyli nauczyciele lub inne osoby z praktyką i doświadczeniem dydaktycznym. Sposób prezentacji wybranych zagadnień na trasie ścieżki, ich opisanie na tablicach edukacyjnych, czy wreszcie szerszy komentarz w drukowanym folderze-przewodniku przesądza o zrozumieniu, efekcie edukacyjnym, a tym samym o sukcesie całego przedsięwzięcia. Taka współpraca z nauczycielem przedmiotów przyrodniczych może być szczególnie wartościowa i pomocna dla leśniczego, który wyznaczył trasę ścieżki w swoim leśnictwie i zamierza ją wykorzystywać w prowadzonej edukacji. Przedyskutowanie metodyki, wspólne z nauczycielem przejście trasy, opracowanie prostych scenariuszy, czy kart pracy dla ucznia bardzo ułatwi pracę leśnika, który nie posiada formalnego wykształcenia pedagogicznego.

Ponadto, taka współpraca z nauczycielem na etapie wstępnym, winna obejmować standardowy podział ról i zadań na te, które wykonuje leśnik i te, które należą do nauczyciela, który przyjeżdża do lasu z grupą dzieci lub młodzieży.

8. DOKUMENTACJA ZAJĘĆ NA ŚCIEŻCE

Działalność edukacyjna Lasów Państwowych jest dokumentowana. Od siedmiu lat ukazuje się roczny „Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych”, wydawany przez Dyрекcję Generalną LP i zamieszczany na stronie internetowej www.lasy.gov.pl. Dzięki temu posiadamy stosunkowo aktualną wiedzę m.in. na temat liczby i jakości obiektów edukacyjnych, frekwencji w poszczególnych formach edukacji, jak również kosztów tej działalności. Dane zawarte w raportach pozwalają śledzić ogólne tendencje i zmiany w priorytetach i preferencjach dotyczących działalności edukacyjnej leśników.

Na doroczny „Raport” składają się sprawozdania sporządzane na poszczególnych poziomach struktury organizacyjnej Lasów Państwowych: nadleśnictwa, regionalnej dyrekcji LP i Dyrekcji Generalnej LP. Sprawozdania nadleśnictw dotyczą działalności edukacyjnej zarówno pracowników terenowych (leśniczych, podleśniczych, strażników), jak i biura.

Działalność edukacyjna leśniczego jest na ogół odnotowywana w książce służbowej, czasami nadleśnictwa mają własne wzory kart dokumentujących poszczególne wydarzenia. Na str. 45 podano uniwersalny wzór takiej karty (Ryc. 1), na której znajdują się wszystkie dane potrzebne do sporządzenia rocznego zbiorczego sprawozdania z działalności edukacyjnej na poziomie leśnictwa i nadleśnictwa.

9. LITERATURA

W ostatnich kilku latach opracowano sporo publikacji podejmujących tematykę edukacji leśnej. Najbardziej znane z nich to seria wydawana przez Centrum Informacyjne Lasów Państwowych pt. „Poradnik edukacji leśnej”, w której ukazało się dotąd (2010 r.) 30 zeszytów. Syntetycznie zagadnienia te opisano również w podręczniku pt. „ABC edukacji leśnej”. Poza tym sporo publikacji powstaje w Ośrodku Edukacji Przyrodniczo-Leśnej przy Leśnym Zakładzie Doświadczalnym SGGW w Rogowie. Wspomniane wydawnictwa są na ogół dostępne w nadleśnictwach. Poniżej podano tylko wybrane tytuły publikacji, w których poruszono problematykę opisaną w niniejszym artykule.

1. Antczak A. 2003. Tworzymy ścieżkę edukacyjną w nadleśnictwie. Poradnik edukacji leśnej 4. CILP Warszawa
2. Będowska H. 2003. Jak przeprowadzić lekcję w lesie? Poradnik edukacji leśnej 7. CILP Warszawa.
3. Będowska H. 2004. Leśnik gospodarzem lasu. Program edukacyjny. Leśnik – Nauczycielowi. Leśny Zakład Doświadczalny SGGW. Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Rogowie. Ss. 11-34.
4. Chrzanowski T. 2003. Edukacja leśna w pracy leśniczego. Poradnik edukacji leśnej 3. CILP Warszawa.

5. Chrzanowski T. (red.). 2007. ABC edukacji leśnej. CILP. Warszawa.
6. Główne kierunki działań organizacyjno-ekonomicznych w PGL Lasy Państwowe na najbliższe lata. 2003. Warszawa. www.lasy.gov.pl
7. Jagodziński A.M. 2009. Zasady opracowywania przewodników po ścieżkach dydaktycznych. W: Edukacja przyrodniczo-leśna. Poradnik (red. Dariusz J. Gwiazdowicz). Gołuchów-Poznań. Ss. 75-83.
8. Kurczewski G. 2009. Ścieżki dydaktyczne. W: Edukacja przyrodniczo-leśna. Poradnik (red. Dariusz J. Gwiazdowicz). Gołuchów-Poznań. Ss. 59-74.
9. Raport z działalności edukacyjnej Lasów Państwowych w 2009 roku. 2010. Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych. Warszawa. (w formacie PDF dostępny również na stronie internetowej lasów Państwowych www.lasy.gov.pl).
10. Zarządzenie nr 57/2003 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z 9 maja 2009 r. w sprawie wytycznych prowadzenia edukacji leśnej społeczeństwa w Lasach Państwowych. Warszawa. www.lasy.gov.pl
11. Zarządzenie nr 9/2010 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych w sprawie polityki informacyjnej Lasów Państwowych z dnia 28 stycznia 2010 r. Warszawa. www.lasy.gov.pl
12. Zawadzka D. 2002. Edukacja leśna w praktyce. CILP. Warszawa.

Ryc. 1. Wzór karty dokumentacyjnej stosowanej w działalności edukacyjnej

KARTA DOKUMENTACYJNA działalności edukacyjnej Leśnictwa

Nadleśnictwo (miejscowość), Leśnictwo, Prowadzący

Nazwa grupy:

TEMATYKA: (jeśli wpis na Karcie dotyczy jednych zajęć)

Forma edukacji	Data	Liczba uczestników ogółem	W tym:				
			Dzieci przedszkolne	Dzieci szkół podstawowych	Młodzież szkół gimnazjalnych	Młodzież szkół średnich	Dorośli, studenci
Zajęcia terenowe np. na ścieżce							
Spotkanie z leśnikiem w szkole							
Prelekcje, pogadanki poza szkołą							
Inne formy edukacji:*							
.....							
.....							

*Inne formy edukacji, na przykład: akcje edukacyjne (sprzątanie lasu, grzybobranie, Dzień Ziemi, sadzenie lasu, Drzwi Otwarte), konkursy edukacyjne

Uwagi:

Sporządził:, miejscowość, dnia

Oferta edukacyjna Lasów Państwowych jest atrakcyjna dla dzieci i młodzieży, gdyż zajęcia odbywają się poza szkołą, głównie w naturalnym środowisku przyrodniczym, a rolę nauczyciela przejmuje leśnik, znający wiele tajemnic lasu. Fot. Tadeusz Chrzanowski

Leśne ścieżki edukacyjne są znakomitym miejscem do prezentowania w terenie i wyjaśniania społeczeństwu ważnych tematów z punktu widzenia ochrony ekosystemów leśnych. Fot. Tadeusz Chrzanowski

ADRESY DYREKCJI LASÓW PAŃSTWOWYCH

Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych
ul. Bitwy Warszawskiej 1920 r. nr 3, 02-362 Warszawa
tel. 22 58 98 100, fax 22 58 98 171
www.lasy.gov.pl

- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku**
ul. Lipowa 51, 15-424 Białystok
tel. 85 748 18 00, fax 85 652 23 73
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Gdańsku**
ul. Ks. Rogaczewskiego 9-19, 80-804 Gdańsk
tel. 58 321 22 00, fax 58 302 11 25
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Katowicach**
ul. Św. Huberta 43/45, 40-543 Katowice
tel. 32 251 72 51, fax 32 251 57 39
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Krakowie**
al. J. Słowackiego 17a, 31-159 Kraków
tel. 12 633 54 33, fax 12 633 13 51
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Krośnie**
ul. Bieszczadzka 2, 38-400 Krosno
tel. 13 436 44 51, fax 13 436 43 01
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Lublinie**
ul. Czechowska 4, 20-950 Lublin
tel. 81 532 70 31, fax 81 532 49 47
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi**
ul. J. Matejki 16, 91-402 Łódź
tel. 42 631 79 00, fax 42 631 79 82
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Olsztynie**
ul. T. Kościuszki 46/48, 10-959 Olsztyn
tel. 89 521 01 16, fax 89 527 55 88
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Pile**
ul. Kalina 10, 64-920 Piła
tel. 67 212 48 44, fax 67 212 64 78
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Poznaniu**
ul. Gajowa 10, 60-959 Poznań
tel. 61 866 82 41, fax 61 847 28 69
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Radomiu**
ul. 25 Czerwca 68, 26-600 Radom
tel. 48 385 60 00, fax 48 385 60 01
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Szczecinie**
ul. J. Słowackiego 2, 70-965 Szczecin
tel. 91 432 87 00, fax 91 422 53 13
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Szczecinku**
ul. A. Mickiewicza 2, 78-400 Szczecinek
tel. 94 372 63 00, fax 94 372 63 01
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Toruniu**
ul. A. Mickiewicza 9, 87-100 Toruń
tel. 56 658 43 00, fax 56 658 43 66
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Warszawie**
ul. Grochowska 278, 03-841 Warszawa
tel. 22 517 33 00, fax 22 517 33 61
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych we Wrocławiu**
ul. Grunwaldzka 90, 50-357 Wrocław
tel. 71 377 17 00, fax 71 328 24 01
- **Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Zielonej Górze**
ul. Kazimierza Wielkiego 24a, 65-950 Zielona Góra
tel. 68 325 44 51, fax 68 325 36 30

Podział Polski na regionalne dyrekcje Lasów Państwowych z zaznaczeniem Leśnych Kompleksów Promocyjnych

ISBN 978-83-88245-76-3